

Aleksandra Žalar, Evita Leskovšek, Vili Prodan

**STALIŠČA DIJAKOV PRVIH IN TRETJIH
LETNIKOV LJUBLJANSKIH SREDNJIH ŠOL
DO VPRAŠANJ O SPOLNOSTI**

Ljubljana, 2013

STALIŠČA DIJAKOV PRVIH IN TRETJIH LETNIKOV LJUBLJANSKIH SREDNJIH ŠOL DO VPRAŠANJ O SPOLNOSTI

STROKOVNA MONOGRAFIJA

Avtorji:

Aleksandra Žalar
Evita Leskovšek
Vili Prodan

Tehnični sodelavci:

Marjan Cugmas
Jovo Babić
Daša Kokole
Nina Janežič

Recenzenti (po abecednem vrstnem redu priimkov):

Fani Čeh, *Zavod Republike Slovenije za šolstvo, višja svetovalka za področje zdravstvene vzgoje, učitelj svetnik*
Marijan Ivanuša, *vodja Urada Svetovne zdravstvene organizacije v Sloveniji*
Izr. prof. dr. Roman Kuhar, *Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta*
Izr. prof. dr. Alenka Švab, *Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede*

Izdajatelj: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije

Elektronski vir: www.ivz.si

Ljubljana: 2013

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

373.5.015.31:613.88(497.4Ljubljana)(0.034.2)\ \ .
613.88-053.6(497.4Ljubljana)(0.034.2)

ŽALAR, Aleksandra

Stališča dijakov prvih in tretjih letnikov ljubljanskih srednjih šol do vprašanj o spolnosti [Elektronski vir] : strokovna monografija / Aleksandra Žalar, Evita Leskovšek, Vili Prodan. - El. knjiga. - Ljubljana : Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2013

ISBN 978-961-6911-23-8 (pdf)
1. Leskovšek, Evita 2. Prodan, Vili
268685568

Strokovna monografija »Stališča dijakov prvih in tretjih letnikov ljubljanskih srednjih šol do vprašanj o spolnosti« je nastala na podlagi podatkov pridobljenih v Razvojno-raziskovalnem projektu v okviru Terciar-ja I »Spolna vzgoja v okviru formalnega šolskega izobraževanja«, ki ga je financiral Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Raziskavo je izvajal Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, v sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo. Izvedbo raziskave je s svojim sodelovanjem pri anketiranju omogočilo vodstvo, svetovalni in pedagoški delavci ter dijaki naključno izbranih ljubljanskih srednjih šol.

Dr. Aleksandra Žalar

Vodja raziskovalnega projekta

RECENZIJE

Fani Čeh

Uvodni tekst vključuje bistvena sporočila o pomenu spolne vzgoje v obdobju mladostništva in opozori na pomanjkljivosti obveznih izbirnih vsebin, ki jih izvajajo le na nekaterih srednjih šolah. Raziskovalni pristop študije je primeren, saj se bistvena vprašanja nanašajo na ugotavljanje mnenj in stališč srednješolcev, njihovi odgovori pa so jasni da se želijo o teh vsebinah poučiti tudi v šoli. To je pomembno, da bomo lahko z dokazi utemeljevali potrebo po sistematični vključitvi vsebin spolne vzgoje v srednješolske programe. Tabelačni prikazi jasno opozarjajo na pomanjkljivo znanje mladostnikov.

Analizo dobljenih podatkov bo možno uporabiti tudi v primerjavi z nacionalno raziskavo o spolnem vedenju, ki jo je izvedla Ginekološka klinika skupaj z Zavodom republike Slovenije za šolstvo.

Prav posebno pa želim ob tem izreči pohvalo in zahvalo avtorici dr. Aleksandri Žalar, da se je odločila za raziskavo iz tega področja in pregledno pripravila publikacijo tudi s povzetki iz tuje literature.

Marijan Ivanuša

Spolnost je zmeraj vznemirjala človeka. V najstniških letih, ko človeško telo fiziološko in psihološko najintenzivneje dozoreva v različne oblike spolov, se zdi, da je te vznemirjenosti še več.

Pričujoče poročilo podaja neprecenljive rezultate kvantitativne raziskave o spolni vzgoji, kot jo vidijo mladostniki, ki jim je ta vzgoja namenjena. Raziskava podaja vrsto dragocenih vpogledov, ki izboljšajo naše razumevanje mladostnikov in njihovih želja po spolni vzgoji: kakšna naj bo, kdaj in kako naj jo izvajamo, katere teme naj pokrije. Seveda so mladi bili zvesti svoji naravi in podali tudi več provokativnih odgovorov.

Spolno obarvanih vsebin je v vsakdanjem življenju izjemno veliko in so jim hote ali nehote izpostavljeni tudi zelo mladi najstniki. Te vsebine so najlažje

dostopne na spletu, v revijah, dnevnem časopisju in po televiziji. Objavljena raziskava se ni ukvarjala z vplivom spolno obremenjenih medijskih vsebin na mladostnike. Zagotovo pa je ta vsakodnevna medijska obremenjenost s spolnostjo vplivala na njihove odgovore.

Raziskava prinaša pomembno spoznanje, da kljub vsakodnevni izpostavljenosti spolnim vsebinam, mladi potrebujejo in si želijo uravnotežene, uporabne in strokovno neoporečne informacije in znanje o svojem lastnem spolu, o nasprotnem spolu, o odnosih med spoloma in o svoji lastni vlogi v tem kompleksnem prepletu nagonov, čustev in razuma.

Pričujoča kvantitativna raziskava seveda nudi le delen vpogled v področje spolne vzgoje za mlade. Kot tak je dragocena informacija za strokovnjake, ki iz drugih virov vedo: katere so ključne vsebine, ki jih mladi potrebujejo, in kako te vsebine podati, da jih bodo mladi najbolj razumeli in sprejeli za svoje. Zato ta raziskava predstavlja le en kamenček v mozaiku, ki pritrjuje, da je spolna vzgoja mladih zelo pomembna. K temu kamenčku bi bile čudovito dopolnilo še druge, morda kvalitativne raziskave, ki bi se še posebej osredotočile na najbolj ranljive osebe: neželene oz. mladostniške nosečnosti, istospolno usmerjene, spolno zlorabljene. S temi dodatnimi spoznanji bi s spolno vzgojo še učinkoviteje opolnomočili mlade, da polno in zdravo zaživijo svoj spol.

Izr. prof. dr. Roman Kuhar

Raziskovanje spolnosti je izjemno zahtevna naloga. Zahtevna ni zgolj zaradi dejstva, ker se dotika najbolj intimnih vidikov človeškega življenja, kar tako v metodološkem kot interpretativnem smislu od raziskovalcev in raziskovalk zahteva visoko stopnjo senzibilnosti in etičnosti pri raziskovanju in analizi podatkov, pač pa je zahtevna tudi zaradi tega, ker je spolnost vedno polje političnih, ideoloških in moralnih spopadov. To je polje spopadov, kjer se odloča, kdo bo lahko definiral, kaj je prava, normalna, sprejemljiva in nenazadnje tudi zdrava seksualnost, vse to pa hkrati pomeni tudi definiranje tega, kar določena družba ne sprejema ali celo označuje za nezdravo. Z drugimi besedami: spolnost je pogosto tisto področje, kjer dežurni moralisti najdejo plodno polje za svoje delovanje. Če je ta tema povezana še z vprašanjem šolstva – in avtorji pričujočih raziskovalnih poročil posegajo prav na to področje – je stvar še toliko bolj delikatna.

Raziskava »Stališča dijakov prvih in tretjih letnikov ljubljanskih srednjih šol do vprašanj o spolnosti« v smislu šolskega prostora ne prinaša bistvenih novosti, saj potrjuje izsledke podobnih raziskav: strokovnjakinje in strokovnjaki že dolgo opozarjajo, da je v slovenskem šolskem prostoru

obravnava spolnosti nezadovoljivo in nesistemska urejena. To ugotavlja tudi raziskava »Stališča dijakov prvih in tretjih letnikov ljubljanskih srednjih šol do vprašanj o spolnosti«, ki pa vendarle prinaša pomembne in upoštevanja vredne poglede v stanje, ki ga povzroča nesistemska obravnava spolnosti v slovenskem šolskem sistemu. Jasno izražena želja in potreba anketirank in anketirancev v raziskavi po uvedbi spolne vzgoje v šolski sistem kaže, da so akcije tipa »Ponosen na svoj (s)pol« še kako nezadostne in skorajda škodljive, saj temeljijo zgolj na deklarativnem izrekanju, medtem ko dijaki in dijakinje vedno znova poudarjajo, da potrebujejo praktične in predvsem »čim bolj življenjske« napotke glede spolnosti in spolnega življenja.

Ob vsem tem se zdi dejstvo, da so nekateri anketiranci v raziskavi »Stališča dijakov prvih in tretjih letnikov ljubljanskih srednjih šol do vprašanj o spolnosti« menili, da je tetanus spolno prenosljiva bolezen, veliko manj alarmantno, kot relativno visoka stopnja tolerance do spolnega nasilja. Ugotovitev, da so skoraj vsi dijaki in dijakinje posilstvo interpretirali kot obliko spolnega nasilja, je morda res zadovoljujoča, ampak ali ne bi bili lahko zadovoljni šele takrat, ko bo to naredil sleherni dijak oziroma dijakinja? Enako velja za otipavanje: več kot vsak drugi tega ni razumel kot spolnega nasilja, kar zagotovo kaže na potrebo po sistemskem izobraževanju.

Seveda je potrebno ob vsem tem upoštevati določeno stopnjo neresnosti pri odgovarjanju na take vprašalnike, kar jasno kažejo odprti odgovori v raziskavi. A čeprav se nam morda na prvi pogled zdi, da so ti odprti odgovori nesmiselno in zafrkantsko blebetanje dijakov in dijakinj, je v njim moč prepoznati še kako pomembno sporočilo: govor o spolnosti je stigmatiziran, pri dijakinjah in dijakih povzroča nelagodje, ki ga nekateri lajšajo prav prek tega, da prestopajo meje tistega, kar se zdi sprejemljivo in dovoljeno. To pomeni, da je k spolni vzgoji potrebno pristopiti na način, ki bo omenjeno nelagodje upošteval in v naslednjem koraku presejal, ki bo interaktiven in predvsem interdisciplinaren. Zgolj stroga medicinska razprava o teh vprašanjih ne zadošča: enako teži pri razpravi o teh vprašanjih z mladimi morajo imeti tudi sociološki, psihološki in podobni vidiki spolnosti, ker je le tako možna celostna obravnava tega vprašanja. Enako pomembno je, da so ti vidiki usklajeni med seboj in da izhajajo iz razumevanja položaja, v katerem se znajde odraščajoča oseba, ne pa iz moraliziranja ali avtoritarne pozicije »jaz-vem-bolje«, saj se takšen govor prej sprevrne v svoje nasprotje, kot pa doseže svoj cilj.

Raziskava ponuja pomembne izhodiščne podatke, na katerih je moč graditi vse prej omenjeno. V raziskavi so rezultati podani deskriptivno, potrebujejo pa še širšo družbeno interpretacijo. In predvsem potrebujejo konkretno akcijo prevajanja statističnih podatkov v sistemsko urejeno prakso delovanja v okviru vzgoje za zdravje.

Z avtorji raziskave se strinjam, da je potreben holistični pristop, ki med drugim vključuje, kot navajajo, tudi vprašanja »socialne vključenosti« in »spoštovanja različnosti«. Žal ugotavljam, da je bil ta cilj pri samem raziskovanju – ki je prav tako pomemben del informiranja in izobraževanja – spregledan. Kot je moč razbrati iz analize raziskave »Stališča dijakov prvih in tretjih letnikov ljubljanskih srednjih šol do vprašanj o spolnosti«, so bili dijaki vprašani le, če imajo punco, in, obratno, dijakinje, če imajo fanta. V tem heteronormativnem kontekstu so bili izključeni vsi, ki vanj ne sodijo, kljub pomembnemu cilju »spoštovanja različnosti«, ki bi morala biti del spolne vzgoje in je bila nezadostno naslovljena v preteklosti. Zato upam, da ob pripravi systemskega urejanja področja spolne vzgoje v srednjih šolah prej omenjeni vrednoti socialne vključenosti in spoštovanja različnosti ne bosta ostali zgolj popularni frazi, pač pa bosta našli svoje mesto v duhu spolne in vsakršne vzgoje.

Izr. prof. dr. Alenka Švab

Avtorji Aleksandra Žalar, Evita Leskovšek in Vili Prodan, v strokovni monografiji Stališča dijakov prvih in tretjih letnikov ljubljanskih srednjih šol, predstavljajo rezultate iz raziskovalnega projekta »Vzgoja za zdravje in zdravo spolnost v okviru vzgojno izobraževalnega sistema v srednjih šolah«, ki so ga izvedli na Inštitutu za varovanje zdravja RS, v sodelovanju z Zavodom za šolstvo RS. Čeprav se analiza osredotoča na populacijo ljubljanskih srednješolcev, so rezultati relevantni tudi sicer, saj so bili v raziskavo zajeti dijaki in dijakinje različnih srednjih šol.

Monografija je pomembno delo, saj se kot eno redkih pri nas posveča obravnavi stališč, pričakovanj in potreb dijakov in dijakinj, ki so jim vsebine povezane s spolnostjo tudi namenjene. Hkrati pa so predstavljeni tudi rezultati o nivoju ter obsegu znanja s področja spolnosti, ki ga ima dijaška populacija. Prav ti rezultati pa kažejo na nujno systemsko uvedbo vsebin s področja spolnosti v izobraževalni proces. V tem smislu je monografija nujni dokument za oblikovalce javnozdravstvenih in izobraževalnih politik, pomembno gradivo pa je tudi za raziskovalce iz različnih znanstvenih disciplin, ki se ukvarjajo s preučevanjem človeške spolnosti.

POVZETEK

Obdobje mladostništva je izredno pomembno za razvoj in izoblikovanje osebne identitete ter oblikovanja vrednot in sposobnosti uspešnega reševanja sodobnih problemov. Nedvomno ima vzgoja za zdravje v srednjih šolah pri tem pomembno vlogo. Šole so eden izmed pomembnih dejavnikov v izvajanju vzgoje in ozaveščanja o zdravem načinu življenja, tudi na področju spolne vzgoje. Šola je prostor, ki posredno in neposredno sooblikuje izkušnje, stališča, znanje, vrednote in ravnanje. Izobraževanje in različne preventivne dejavnosti lahko vplivajo na zmanjšanje tveganja na različnih področjih. Šole morajo otrokom in mladostnikom posredovati verodostojne informacije in znanja. Dajati jim morajo možnost, da na podlagi znanja in lastnih izkušenj razpravljajo o različnih tematikah, tudi vsebinah s področja spolnosti. Ključno je zagotavljanje vsebin vzgoje in izobraževanja za spoštljive odnose in komuniciranje ter zdravo spolnost v učne načrte za celotno populacijo otrok in mladostnikov. Različne raziskave med slovenskimi srednješolci kažejo na to, da je vzgoja za zdravje, ter še posebej spolna vzgoja v okviru le-te, v srednjih šolah večinoma nepopolna, ne zagotavlja kakovosti znanja, ni učinkovita ter ne nudi enakih možnosti za vse dijake, niti v obravnavanih vsebinah, načinu in organizaciji podajanja vsebin, niti nosilcu predmeta. Dosedanje raziskave v Sloveniji vključujejo le nekatera vprašanja, ki se tičejo teh vsebin. Potrebno pa bi bilo pridobiti več podatkov, predvsem podatke o obravnavanih vsebinah, pristopih poučevanja, nivoju in obsegu doseženega znanja, kot tudi o mnenju, pričakovanjih in potrebah dijakov samih. Nekaj teh vprašanj je bilo vključenih v raziskavo, ki je potekala v okviru nacionalne naloge »Vzgoja za zdravje in zdravo spolnost v okviru vzgojno izobraževalnega sistema v srednjih šolah«, ki smo jo opravili na Inštitutu za varovanje zdravja Republike Slovenije, skupaj z Zavodom za šolstvo Republike Slovenije. V okviru raziskave smo izvedli anketiranje srednješolcev prvih in tretjih letnikov naključnih ljubljanskih šol. Analiza podatkov te študije je pokazala zanimive ugotovitve, ki jih predstavljamo v tej publikaciji. Pomembne razlike

glede na letnik smo pri dekletih ugotovili pri odgovorih na vprašanja: »Kaj meniš, da sodi k pouku spolne vzgoje?«, »Kje si izven šole dobil-a informacije o spolnosti?«, »Ali se o spolnosti pogovarjaš z vrstniki?« in »Označi, kaj med spodaj naštetim je spolno prenosljiva bolezen, oziroma do katerih okužb lahko pride ob spolnih odnosih«. Pri fantih smo glede na letnik ugotovili pomembne razlike pri odgovorih na vprašanja: »Kaj meniš, da sodi k pouku spolne vzgoje?« , in »Označi, kaj med spodaj naštetim je spolno prenosljiva bolezen, oziroma do katerih okužb lahko pride ob spolnih odnosih«. V okviru raziskave smo posebej naredili še podrobno analizo podatkov dojemanja spolnega nasilja glede na spol in letnik izobraževanja. Analize teh podatkov so pokazale, da spol in letnik statistično značilno ne vplivata na posamezne faktorje dojemanja nasilja na populaciji, razen pri nekaterih izjemah (spolno obarvane pripombe o delih telesa, žvižganje za nekom, spolno obrekovanje in neželjeno nadlegovanje, nagovarjanje na spolnost). V naši raziskavi smo dali poseben poudarek na vprašanja, ki so se nanašala na mnenja, stališča, pričakovanja in potrebe dijakov samih. Posebej nas je zanimalo, kakšne so razlike glede na letnik. Namen naše raziskave je bil prispevati k pripravi smernic in predlogov za prenovo učnega programa vzgoje za zdravje v srednjih šolah, predvsem za vsebine s področja spolne vzgoje. Pričakujemo, da bodo podatki in analize naše raziskave služili tudi kot podlaga nadaljnjim raziskovanjem na tem področju.

Ključne besede: mladostniki, spolnost, vzgoja za zdravje v srednjih šolah

VSEBINA

1	SPOLNA VZGOJA V SREDNJIH ŠOLAH	11
2	RAZISKOVALNI PRISTOP ŠTUDIJE	16
2.1	Cilji RAZISKAVE IN METODE DELO.....	16
2.1.1	Cilj in namen raziskovanja	16
2.1.2	Metode zbiranja in obdelave podatkov.....	16
3	ANALIZA RAZISKOVALNIH PODATKOV.....	20
3.1	Mnenja in stališča dijakov do pouka spolne vzgoje v šoli	20
3.2	Stališča in seznanjenost dijakov s kontracepcijo in spolno prenosljivimi boleznimi.....	29
3.3	Prepoznavanje in stališča dijakov do spolnega nasilja	35
3.4	Dojemanje spolnega nasilja glede na spol in letnik izobraževanja	38
3.5	Odnosi med spoloma	41
4	KLJUČNI REZULTATI RAZISKAVE IN RAZPRAVA	44
5	ZAKLJUČEK	55
6	CITIRANA DELA	57
7	PRILOGA 1: POVZETKI IZ TUJE LITERATURE	60
8	PRILOGA 2: PREGLEDNICE.....	66

1 SPOLNA VZGOJA V SREDNJIH ŠOLAH

Za obvladovanje in reševanje sodobnih problemov je nujna visoka stopnja znanja in sposobnost uporabe znanja, oblikovanja informacij in drugih dejavnikov za dvig kvalitete življenja kot nujne podlage tudi za večjo konkurenčnost in delovno storilnost v sodobnih pogojih. Velik pomen pri tem imajo individualne lastnosti posameznika, kultura ter dejavniki, ki vplivajo na razvoj in osvojitve socialnih odnosov in vrednot. Obdobje mladostništva je izredno pomembno za razvoj in izoblikovanje osebne identitete ter oblikovanja vrednot in sposobnosti uspešnega reševanja sodobnih problemov. Mladi dobijo v okviru formalnega šolskega izobraževanja ključna znanja za razvoj osebne identitete, izoblikovanje socialnih odnosov, sposobnosti za uporabo znanja tako za povečanje storilnosti dela, kot za sposobnost ustvarjanja pogojev za večjo blaginjo, dvig socialne povezanosti in zvišanje kvalitete življenja tudi v luči skrbi za svoje in družbeno zdravje. Na prehodu v adolescenco in v obdobju adolescence se zaradi sprememb v odnosu do odraslih avtoritet, od katerih mladostnik postaja vse bolj neodvisen, poveča tudi število situacij, ki od mladostnika zahtevajo spoprijemanje. To je obdobje, ki pomembno vpliva na razvoj in izoblikovanje osebne identitete, ter oblikovanje vrednot in sposobnosti uspešnega reševanja sodobnih problemov kot tudi zagotavljanja pogojev za večjo blaginjo ter dvig kvalitete življenja tako na individualnem kot na nacionalnem nivoju. Pomembno vlogo pri tem imajo nedvomno tudi znanja in odnos do vprašanj na področju medosebnih odnosov, odnosov med spoloma, odnosov v družini, ter odgovornega vedenja nasploh. Nedvomno ima pri tem v srednjih šolah izjemno vlogo vzgoja za zdravje, ki ima prav tako pomembno vlogo tudi pri vzgoji in izobraževanju socialnih odnosov, kulture

in omike. Vzgoja za zdravje je kot medpredmetno področje zastopana v našem vzgojno - izobraževalnem sistemu.

Vzgoja za zdravje je v okviru formalnega šolskega izobraževanja v slovenskih srednjih šolah vključena kot obvezne izbirne vsebine. Program je pripravila skupina strokovnjakov in je zapisan tako, da daje priporočila za celostno naravnost šole k zdravju, kot vrednoti, didaktično metodična priporočila in opredeljuje organizacijske oblike izvajanja. Vsebinski sklopi so opredeljeni s cilji, vsebino, priporočeno literaturo za učence in učitelje. V srednješolskih programih so vsebine v predmetnikih zapisane pod naslovom Obveznih izbirnih vsebin in so tematski sklopi razgrajeni pod naslovi: Mladostnikov odnos do zdravja in spolnosti, Sam sem odgovoren za svoje zdravje in Tečaj prve pomoči. Organizacija izvedbe je prepuščena ravnateljem kot organizacijsko pedagoškim vodjem šole.

Dosedanje, sicer maloštevilne, raziskave o izvajanju vsebin spolne vzgoje v Sloveniji s strani pedagoških delavcev poročajo o podpori razrednikom, ki medicinske sestre – najpogostejše izvajalke predmeta – doživljajo kot pomoč in spodbudo. Nadalje navajajo, da večina vprašanih dijakov meni, da so tovrstna predavanja pomembna. Želijo si več tovrstnih predavanj, predlagajo tudi dodatne vsebine in več različnih metod dela (Luznar in Šmit, 2004). Raziskava iz leta 2004 med slovenskimi srednješolci je pokazala, da je imela spolni odnos že skoraj četrtnina dijakov prvega letnika in dobra polovica dijakov tretjega letnika. Srednja starost ob prvem spolnem odnosu se je v primerjavi z letom 1996 znižala z 18,5 na 17 let. Skoraj enak delež spolno aktivnih 15-letnikov je pokazala tudi raziskava Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju (H. Jeriček in sod., 2006). Ena redkih raziskav, ki vključuje znanje srednješolcev, je bila opravljena pri pomurskih srednješolcih. Poročajo o nezadovoljivem znanju srednješolcev o spolnosti, kontracepciji in aidsu. Večina anketiranih srednješolcev je ocenila, da ni možnosti, da bi se okužili z virusom HIV, hkrati pa so zaskrbljeni zaradi aidsa (Belović, 1997; Verban in sod., 1999). Leta 2004 izvedena raziskava o spolnem vedenju na vzorcu 2380 slovenskih srednješolcev v 1. In 3. Letniku srednje šole je pokazala, da je spolne odnose imelo že 24% fantov in 21%

deklet 1. Letnika in 52% fantov ter 54% deklet 3. Letnika. Kontracepcijske metode in spolno prenosljive okužbe slabo poznajo. Avtorji navajajo, da je uporaba kontracepcijskih tablet med anketiranimi srednješolci ugodna, rabo kondoma pa je potrebno še spodbujati. Anketirani srednješolci menijo, da so zdravstveni delavci najprimernejši vir informacij o spolnosti (Pinter in sod., 2006). Raziskava, opravljena na eni od srednjih šol v velenjski občini, je pokazala, da je med 16. In 18. Letom starosti spolno aktivnih 62% fantov ter 78% deklet. 48% fantov in 60% deklet navaja zaščito, bodisi tablete ali kondom. Fantje največ informacij o spolnosti dobijo iz knjig, revij, interneta; dekleta pa od staršev. Zaskrbljujoče je dejstvo, da le slabih 5 odstotkov fantov navaja, da dobijo te podatke od učiteljev, med dekleti pa nobena. Anketa je pokazala tudi izjemno slabo poznavanje spolno prenosljivih okužb, razen aidsa (Kontič, 2009). Raziskava opravljena na srednji zdravstveni šoli in eni od ljubljanskih gimnazij je pokazala, da mladi dobijo največ informacij o spolnosti od prijateljev. Več kot polovica jih je menilo, da bi šola morala nuditi več informacij in znanja o spolnosti. Več dijakov pričakuje večje angažiranje šole in učiteljev. Več kot polovica se jih strinja, da bi spolno vzgojo uvedli kot poseben predmet. Raziskava je prepričljivo pokazala, da se učenci malo pogovarjajo o spolnosti, kot tudi, da učitelji zelo malo naredijo za to področje vzgoje (Hoyer in Stjepanovič, 1997). Zaskrbljujoči pa so tudi podatki raziskave o spolnem nasilju med srednješolci kočevske gimnazije. Raziskava je pokazala, da dijaki slabo prepoznajo spolno nasilje. Neosveščenost se kaže tudi v tem, da se na spolno nasilje ne odzivajo tako kot bi se morali. O tem najpogosteje molčijo ali pa se zaupajo prijatelju oziroma prijateljici. Od vsega skupaj štirih dijakov, ki so navedli, da so se po pomoč obrnili k pedagoškemu delavcu na šoli, sta dva dobila odgovor, da je to normalno vedenje v mladostniških letih. Analiza podatkov je pokazala, da so dijaki v sklopu pouka spolno nasilje obravnavali zelo redko. Dijaki se večinoma strinjajo, da bi bilo izobraževanje na to temo potrebno uvesti v sklop pouka ali pa kot krajši tečaj (Bajc, 2007). Tudi primerjava s pristopom do obravnavanja in vključevanja vsebin s področja spolnosti nekaterih drugih evropskih držav, ki ga v prispevku navajata Hafner in Lesjak (2007), kaže, da v Sloveniji zaostajamo . Francija je npr. že od leta 1973 namenjala

spolni vzgoji del šolskega kurikula, večji poudarek so le-temu namenili v letu 1999. Francoska vlada je leta 2000 začela obsežno informacijsko kampanjo, namenjeno srednješolcem, ki vključuje široko medijsko aktivnost in distribucijo zdravstveno-vzgojnih gradiv s področja kontracepcije. Oblikovan imajo nacionalni program, osredotočen na spolno prenosljive okužbe. Vključeni so učitelji biologije, vabijo pa tudi druge strokovnjake. Nizozemska večinoma zagotavlja tovrstno izobraževanje za mlade v okviru pouka biologije. Od leta 1993 vlada podpira programe, ki poučujejo mlade odgovornega vedenja v skrbi za zdravje, še posebej na področju spolnosti. Poudarek dajejo tudi vrednotam in komunikaciji, ter pridobivanju veščin za sprejemanje zdravih in varnih odločitev. Švedska je leta 1995 radikalno spremenila politiko spolne vzgoje. Nacionalna mreža klinik za mladostnike se je usmerila v svetovanje o kontracepciji in v zagotavljanje brezplačne kontracepcije (Hafner in Lesjak, 2007). Strokovnjaki dajejo velik pomen prenovi in posodobitvi spolne vzgoje ter vključitvi le-te kot obvezni predmet, ki bi vključeval tudi razlago pomena trdnih zvez in odnosa v zakonu ter problematiko zlorabe in nasilja v družini. Spolno vzgojo v šoli ocenjujejo kot orodje za delno rešitev različnih mladostniških težav v zvezi s spolnostjo. Poleg znanja poudarjajo pozitiven vpliv na vrednote, stališča, uporabo kontracepcije in spolno vedenje nasploh ter bolj realni pogled na možne posledice (Douglas, 2009). Obsežna študija, ki je analizirala in združila ugotovitve številnih raziskav v daljšem obdobju, kaže statistično pomembne razlike povezane z znanjem na področju spolnosti. Programi izobraževanja oziroma spolne vzgoje v šolah so na splošno pozitivno vplivali na »spolno« znanje dijakov (Eun Youngin sod., 2009). Spolno vzgojo v šoli opredeljujejo tudi kot sredstvo za preprečevanje tveganega spolnega vedenja, ki mladostnika lahko izpostavlja tveganju neželene nosečnosti ali spolno prenosljivih bolezni. Poudarjajo tudi pomen evalvacije spolne vzgoje v šolah (Jacobs in Wolf, 2009). Tudi analiza podatkov merjenja vpliva spolne vzgoje kaže na manj tvegana vedenja, večjo uporabo kondomov in kontracepcijskih tablet. Poudarjajo še posebej dobre učinke, kadar se programi spolne vzgoje vključujejo in izvajajo skupaj z drugimi učinkovitimi programi, ki se izvajajo za to ciljno populacijo (Kirby in sod., 2007).

Različne dosedanje raziskave med slovenskimi srednješolci kažejo na to, da je vzgoja za zdravje, ter še posebej spolna vzgoja v okviru le-te, v srednjih šolah večinoma nepopolna, ne zagotavlja kakovosti znanja, ni učinkovita ter ne nudi enakih možnosti za vse dijake, niti v obravnavanih vsebinah, načinu in organizaciji podajanja vsebin, niti nosilcu predmeta. Dosedanje raziskave v Sloveniji vključujejo le nekatera vprašanja, ki se tičejo teh vsebin. Potrebno pa bi bilo pridobiti predvsem podatke o obravnavanih vsebinah, pristopih poučevanja, nivoju in obsegu doseženega znanja, kot tudi o mnenju, pričakovanjih in potrebah dijakov samih. Nekaj teh vprašanj je bilo vključenih v raziskavo, ki je potekala v okviru nacionalne naloge »Vzgoja za zdravje in zdravo spolnost v okviru vzgojno izobraževalnega sistema v srednjih šolah«, ki smo jo opravili na Inštitutu za varovanje zdravja Republike Slovenije, skupaj z Zavodom za šolstvo Republike Slovenije. V okviru raziskave smo izvedli anketiranje srednješolcev prvih in tretjih letnikov naključnih ljubljanskih šol. Analiza podatkov te študije je pokazala zanimive ugotovitve, ki jih predstavljamo v tej publikaciji.

2 RAZISKOVALNI PRISTOP ŠTUDIJE

2.1 CILJI RAZISKAVE IN METODE DE LA

2.1.1 Cilj in namen raziskovanja

Cilj raziskave »Spolna vzgoja v okviru izbirnih vsebin vzgoje za zdravje« je bil predvsem pridobiti podatke o mnenju in stališčih dijakov do obravnavanih vsebin, ki jih v podobnih raziskavah ponavadi ne zasledimo. Dosedanje raziskave v Sloveniji namreč vključujejo le nekatera vprašanja, ki se tičejo predvsem obnašanja v zvezi s spolnostjo. Zato smo v naši raziskavi vključili tudi raziskovalna vprašanja, ki so se nanašala na obravnavane vsebine in pristope poučevanja predmeta in na nivo in obseg doseženega znanja. Poseben poudarek pa smo dali na vprašanja, ki so se nanašala na mnenja, stališča, pričakovanja in potrebe dijakov samih. Posebej nas je zanimalo, kakšne so razlike glede na letnik. Glavni namen raziskave je prispevati k pripravi smernic in predlogov za prenavo učnega programa vzgoje za zdravje v srednjih šolah, predvsem za vsebine s področja spolne vzgoje. Služili pa bodo tudi, kot podlaga nadaljnjim raziskovanjem na tem področju.

2.1.2 Metode zbiranja in obdelave podatkov

Raziskovalna populacija in vzorec

Vzorec so predstavljali dijaki prvih in tretjih letnikov naključnih ljubljanskih srednjih šol, enoto pa je predstavljal posamezen dijak. Osebe, ki na dan anketiranja niso bile prisotne v izobraževalni ustanovi, niso vključene.

Verjetnostni vzorec je bil naključno izbran iz Seznama srednjih šol v Ljubljani za študijsko leto 2010-2011. Obsegal je 96 enot, od tega 58 (60,4%) dijakov prvih letnikov in 38 (39,6%) dijakov tretjih letnikov. Glede na spol je v vzorec zajetih 42 (43,8%) fantov in 54 (56,3%) deklet.

Inštrumentarij in statistična analiza

Podatki za raziskavo so bili zbrani s pomočjo anonimnega anketiranja, ki je bilo izvedeno na vzorcu dijakov iz oddelkov prvih in tretjih letnikov, ki smo jih naključno izbrali iz ljubljanskih srednjih šol. Anketiranje je potekalo v razredu, izvedla pa ga je za to usposobljena oseba (svetovalna delavka ali profesor). Tip anketiranja je bil Pencil And Paper (PAPI) ob prisotnosti anketarja. Gre za tip samoanketiranja, kjer oseba s pisalom sama izpolnjuje vprašalnik na papirju. Za ta način anketiranja je značilna visoka stopnja zasebnosti, kar je z vidika družbeno zaželenih odgovorov zelo ugodno, zlasti, kadar je v vprašalniku veliko osebnih ali kako drugače kočljivih odgovorov. Negativna plat takšnega načina anketiranja pa je, da težje nadziramo sam proces zbiranja podatkov in zaradi tega je lahko število napak v anketi večje. Ker pa je anketiranje potekalo v razredu, je bil anketirancu vseskozi na voljo anketar za morebitna vprašanja in/ali nejasnosti.

Da bi še povečali stopnjo zasebnosti, smo poleg vprašalnikov poslali tudi kuverte, v katere so anketiranci vložili izpolnjene vprašalnike, kuverte pa zalepili in oddali anketarju, ki jih je nato posredoval IVZ-ju. Za izpolnjevanje vprašalnika so imeli na voljo 30 minut.

Zbiranje podatkov je potekalo v maju 2011.

V raziskavi je bil za pridobivanje podatkov uporabljen inštrumentarij »anketni vprašalnik«, ki smo ga v ta namen posebej izdelali. V merskem inštrumentu večina, s podobnimi raziskavami primerljivih vprašanj, sprašuje po obnašanju, nekaj pa tudi po stališčih. Oboje bi lahko uvrstili med t.i. občutljiva vprašanja, saj se večinoma navezujejo na spolnost, zaščito in celo spolno nasilje.

S prvim, uvodnim, vprašanjem anketiranca povprašamo, kaj meni, da sodi k pouku spolne vzgoje, pri čemer lahko navede več kot en odgovor, ima pa tudi možnost vnosa »drugo«. Gre za 10 opisnih odgovorov nominalne merske lestvice. Z naslednjim vprašanjem sprašujemo po tem, ali je anketiranec v

šoli že poslušal vsebine s področja spolne vzgoje. Pri vprašanju »kje si izven šole dobil-a informacije o spolnosti« anketiranec lahko navede več kot en odgovor, ima pa tudi možnost vnosa »drugo«. Gre za 9 opisnih odgovorov nominalne merske lestvice. Pr vprašanju »kaj meniš o uvedbi spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta«, so anketiranci lahko izbrali samo enega od ponujenih odgovorov, opisnega tipa. Naslednje vsebinsko vprašanje »ali se o tem pogovarjaš z vrstniki« je ponujalo tri možne odgovore »ne«, »da, samo z istim spolom« in »da, z obema spoloma«. Spraševali smo tudi po mnenju o kondomu, kjer je oseba lahko izbirala med »je primerno kontracepcijsko sredstvo«, »je dobra zaščita pred spolno prenosljivimi boleznimi«, »drugo, kaj« in »ne vem« in po tem, kdo je odgovoren za kontracepcijo (»dekle«, »fant«, »oba«). Oba vprašanja sta opisnega nominalnega tipa, pri čemer je prvo »multiple response« tipa. Sledilo je vprašanje »kaj je zate pomembno pri odločitvi za spolni odnos« (8 opisnih odgovorov nominalne merske lestvice, od tega eden »ne vem«), ki bi lahko bilo kritično iz vidika družbeno zaželenih odgovorov. Prav tako je potrebno pri interpretaciji odgovorov na to vprašanje upoštevati, da četudi bo anketirani dejal, da mu je pri odločitvi za spolni odnos pomembna npr. »ljubezen«, ni nujno ta faktor tisti, ki bo dejansko pripeljal do (eventualno prvega) spolnega odnosa. Poznavanje spolnih bolezni smo preverjali z vprašanjem »označi, kaj med spodaj naštetimi je spolno prenosljiva bolezen«, kjer je bilo možnih več odgovorov (in vsi so bili pravilni). Naštete so bile naslednje spolno prenosljive bolezni: gonoreja, sifilis, hepatitis B, okužba s HIV; vključen pa je bil tudi odgovor »tetanus«, ki ni spolno prenosljiva bolezen. Sledilo je vprašanje »kaj je zate spolno nasilje«. Odgovor o stališčih je bil ordinalne merske lestvice (»zelo sem prepričan/a«, »prepričan/a sem«, »ne vem«, »nisem prepričan/a«, »nikakor nisem prepričan/a«). V sklopu tega vprašanja je bilo enajst statističnih vprašanj: otipavanje, ščipanje, pohotni pogledi, kazanje slik ali predmetov s spolno vsebino, žvižganje za nekom, nespodobne opazke, poskus ali izvršitev posilstva, spolno obarvano obrekovanje, neželjeno namigovanje in nagovarjanje na spolnost, nepotrebno dotikanje, spolno obarvane pripombe o delih telesa in »drugo, kaj«. Sledila so vprašanja »ali imaš fanta/dekle«, kjer

so tisti, ki do odgovorili z da, odgovarjali še na vprašanja: »ali sta že imela spolne odnose«, »ali se pogovarjata o spolnosti«.

Podatki so bili obdelani s statističnim programom SPSS, s katerim smo računali povezanosti s stopnjo tveganja: $p \leq 0.05$. Podatki so bili razvrščeni v kategorije. Osnova za identifikacijo glavnih kategorij so bili posamezni vsebinski sklopi raziskovalnih vprašanj. Analize so bile opravljene po spolu glede na letnik. V okviru raziskave nas je posebej zanimalo, kako anketirani dijaki dojemajo spolno nasilje. Zato smo te podatke podrobneje analizirali in posebej dodali rezultate analiz, ki so se nanašale na dojemanje spolnega nasilja glede na spol in letnik izobraževanja.

3 ANALIZA RAZISKOVALNIH PODATKOV

V nadaljevanju so predstavljene analize podatkov po posameznih sklopih anketnih vprašanj in sicer ločeno po spolu, glede na letnik.

3.1 Mnenja in stališča dijakov do pouka spolne vzgoje v šoli

Vprašanje: Kaj meniš, da sodi k pouku spolne vzgoje?

Možni so bili odgovori:

- 1 Anatomija spolnih organov
- 2 Kontracepcija
- 3 Spolno prenosljive okužbe
- 4 Puberteta
- 5 Spolni odnosi
- 6 Medsebojni odnosi med spoloma npr. spoštovanje, zaupanje
- 7 komunikacija-razgovori
- 8 Odnosi in vloge v družini
- 9 Nasilje v družini
- 10 Skrb za ohranjanje zdravja in odgovorno vedenje do možnih posledic spolnosti
- 11 Drugo

Analiza podatkov za dekleta

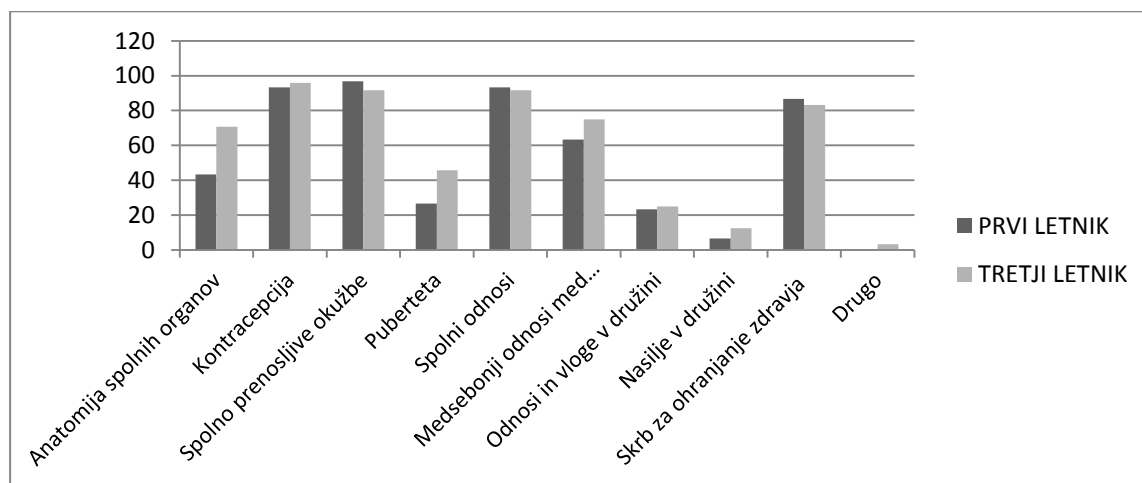
Največ anketirank in sicer 90 ali več odstotkov je obkrožilo te odgovore: kontracepcija (94,4%), spolno prenosljive okužbe (94,4%) in spolni odnosi (92,6%).

Najmanj jih je obkrožilo odgovora »nasilje v družini« (9,3%) in pa »drugo« (1,9%).

Druge odgovore je obkrožil sledeč odstotek anketirank: skrb za ohranjanje zdravja in odgovorno vedenje do možnih posledic spolnosti 85,2%; medsebojni odnosi med spoloma 68,5%; anatomija spolnih organov 55,6%; puberteta 35,2% in odnosi in vloge v družini 24,1%.

Pod odgovorom »drugo« je bil omenjen še spolni odnos.

Glede na letnik so bile statistično pomembne razlike pri odgovoru »anatomija spolnih organov« ($\chi^2=4,084$; $p=0,043$), kjer so dekleta iz tretjega letnika v večjem deležu kot dekleta iz prvega letnika menila, da to sodi k pouku spolne vzgoje (slika 1 in preglednica 1 v prilogi).

Slika 1: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj sodi k pouku spolne vzgoje? (delež odgovorov »da«)

Analiza podatkov za fante

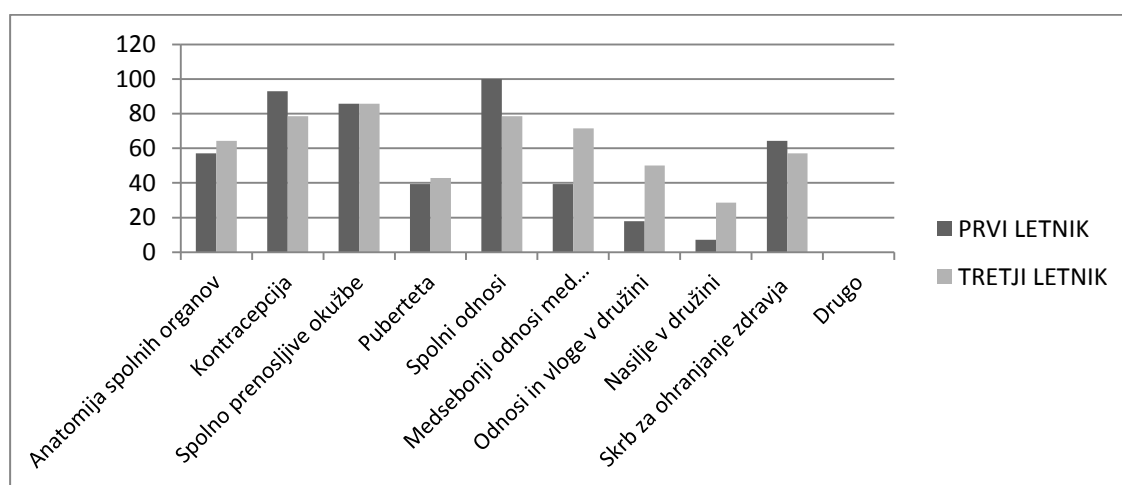
Največ anketiranih (92,9%) je odgovorilo, da k pouku spolne vzgoje sodi pogovor o spolnih odnosih. Visok delež anketiranih meni tudi, da k pouku spolne vzgoje sodita pogovor o kontracepciji (88,1%) in o spolno prenosljivih okužbah (85,7%).

Najmanj jih je obkrožilo odgovor »Nasilje v družini« in sicer 14, 3%.

Druge odgovore je obkrožil sledeč odstotek anketiranih: »skrb za ohranjanje zdravja in odgovorno vedenje do možnih posledic spolnosti« 61,9%,

»anatomija spolnih organov« 59,5%, »medsebojni odnosi med spoloma« 50%, »puberteta« 40,5% in »odnosi in vloge v družini« 28,6% anketiranih.

Glede na letnik so bile statistično pomembne razlike pri odgovorih »spolni odnosi« ($X^2=6,426$; $p=0,011$), »medsebojni odnosi med spoloma« ($X^2=3,857$; $p=0,050$) in »odnosi in vloge v družini« ($X^2=4,725$; $p=0,030$). Anketiranci iz prvega letnika so v večji meri odgovarjali, da k pouku spolne vzgoje spada pogovor o spolnih odnosih, medtem, ko so anketiranci iz tretjega letnika v večji meri pripisovali pomembnost pogovoru o medsebojnih odnosih med spoloma ter odnosih in vlogah v družini (slika 2 in preglednica 2 v prilogi).

Slika 2: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kaj sodi k pouku spolne vzgoje? (delež odgovorov »da«)

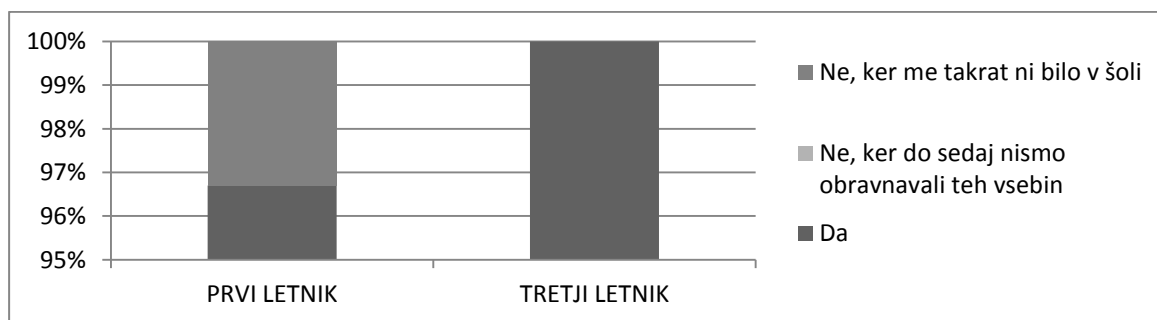
Vprašanje: Ali si v šoli poslušal-a vsebine s področja spolne vzgoje?

Možni so bili odgovori:

1. Da
2. Ne, ker do sedaj nismo obravnavali teh vsebin
3. Ne, ker me takrat ni bilo v šoli

Analiza podatkov za dekleta

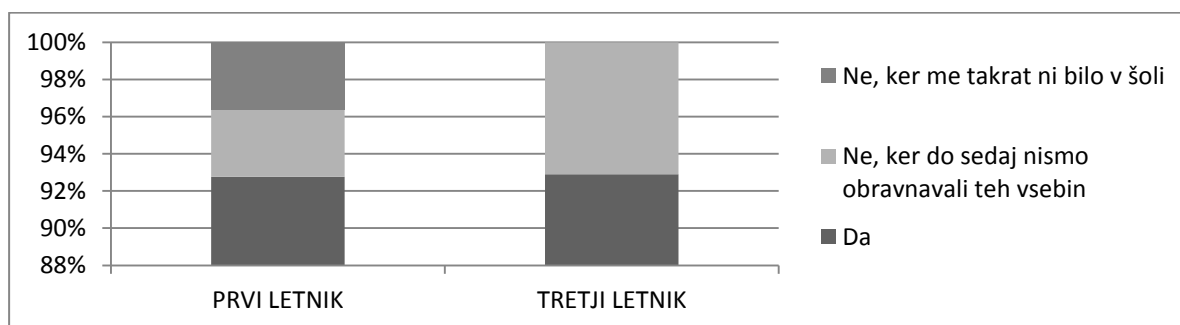
Večina deklet (98,1%) je v šoli že poslušala vsebine s področja spolne vzgoje. Med letnikoma ni bilo statistično pomembnih razlik.

Slika 2: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Ali si v šoli poslušal-a vsebine s področja spolne vzgoje? (delež posameznega odgovora)

Analiza podatkov za fante

Večina fantov (92,9%) je v šoli že poslušala vsebine s področja spolne vzgoje. Med letnikoma ni bilo razlik.

Slika 2: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Ali si v šoli poslušal-a vsebine s področja spolne vzgoje? (delež posameznega odgovora)

Vprašanje: Kje si izven šole dobil-a informacije o spolnosti?

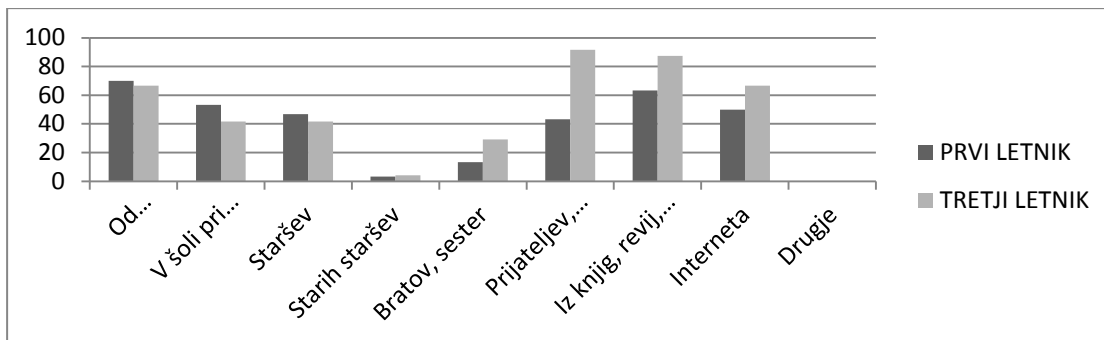
Možni so bili odgovori:

1. Od zdravstvenih delavcev
2. V šoli pri pouku
3. Staršev
4. Starih staršev
5. Bratov, sester
6. Prijateljev, prijateljic
7. Iz knjig, revij, zgibank
8. Interneta
9. Drugje

Analiza podatkov za dekleta

Največ anketirank je odgovorilo, da informacije o spolnosti dobiva iz knjig, revij in zgibank (74,1%), od zdravstvenih delavcev (68,5%) in od prijateljev/prijateljic (64,8%). Najmanj jih informacije dobiva od starih staršev (3,7%). Druge odgovore je obkrožil sledeč odstotek anketirank: iz interneta 57,4%; v šoli pri pouku 48,1%; od staršev 44,4% ter od bratov in sester 20,4%.

Glede na letnik so bile statistično pomembne razlike pri pridobivanju informacij od prijateljev/prijateljic ($X^2=13,658$; $p=0,000$) in pa iz knjig, revij ali zgibank ($X^2=4,055$; $p=0,044$). V obeh primerih dekleta iz tretjega letnika v večji meri prejemajo informacije po teh kanalih kot dekleta iz prvega letnika.

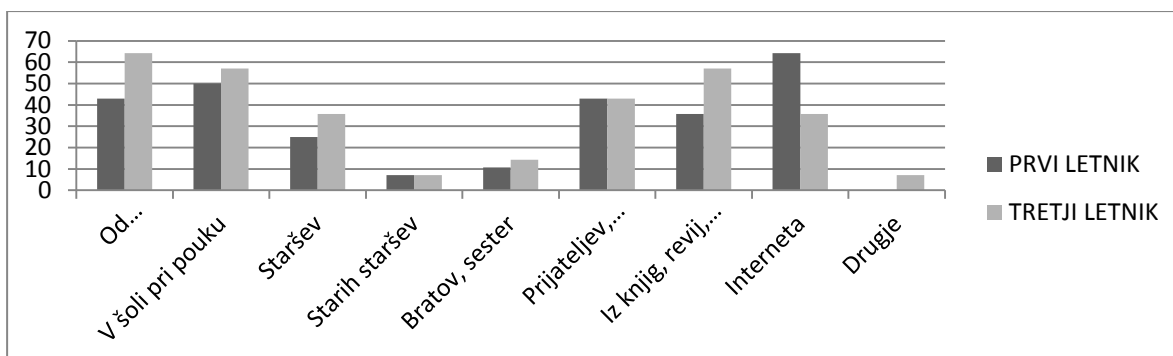
Slika 5: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kje si izven šole dobil-a informacije o spolnosti? (delež odgovorov »da«, glede na letnik)

Analiza podatkov za fante

Največ anketiranih je odgovorilo, da informacije o spolnosti dobiva iz interneta (54,8%), v šoli pri pouku (52,4%) in od zdravstvenih delavcev (50%). Najmanj jih informacije dobiva od bratov in sester (11,9%) in starih staršev (7,1%).

Po 42,9% jih je informacije dobilo od prijateljev ali iz knjig, revij ali zgibank; 28,6% pa jih je dobilo od staršev. Ena oseba je pod odgovorom »Drugo« zapisala, da je informacije dobila iz televizije.

Med letnikoma ni bilo statistično pomembnih razlik.

Slika 6: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kje si izven šole dobil-a informacije o spolnosti? (delež odgovorov »da«, glede na letnik)

Vprašanje: Kaj meniš o uvedbi spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta?

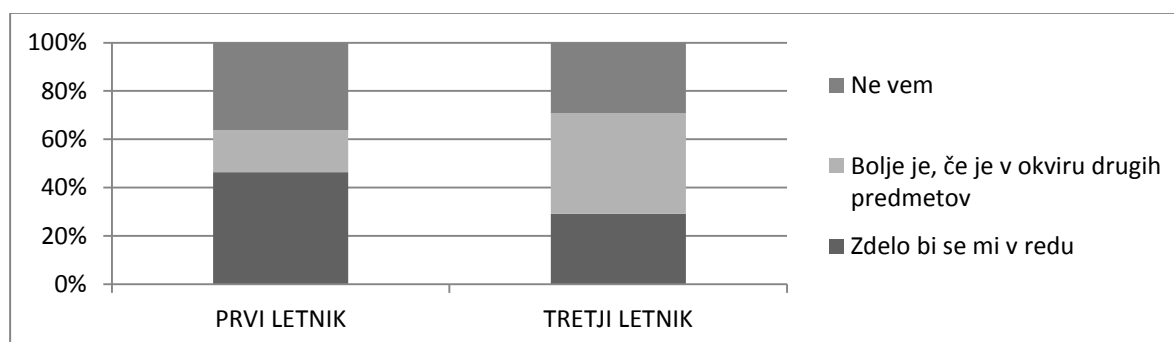
Možni odgovori so bili:

1. Zdelo bi se mi v redu
2. Bolje je, če je v okviru drugih predmetov – npr. zdravstvene vzgoje
3. Ne vem

Analiza podatkov za dekleta

42,9% deklet je odgovorilo, da bi se jim uvedba spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta zdelo v redu, 29,6% anketiranih pa se zdi, da bi bilo bolje, če bi bila v okviru drugih predmetov. 27,8% anketiranih je odgovorilo z »Ne vem«.

Odgovori po letnikih kažejo, da je pri prvih letnikih večji delež (53,3%) naklonjen uvedbi spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta, medtem ko pri tretjih letnikih več anketirancev (41,7%) meni, da je bolje, da je spolna vzgoja v okviru drugih predmetov.

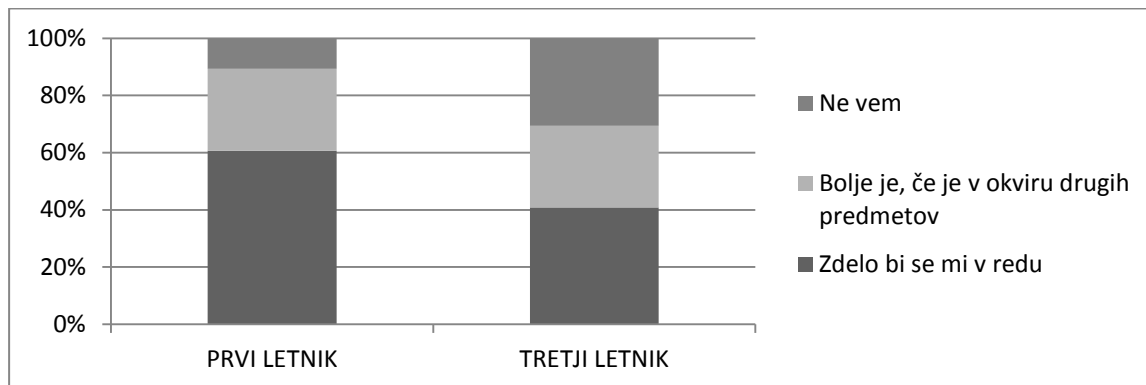

Slika 7: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj meniš o uvedbi spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta? (delež posameznega odgovora)

Analiza podatkov za fante

Polovica anketiranih je odgovorila, da bi se jim uvedba spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta zdela v redu, 35,7% anketiranih pa se zdi, da bi bilo bolje, če bi bila v okviru drugih predmetov. 14,3% anketiranih je odgovorilo z »Ne vem«.

Odgovori po letnikih kažejo, da je pri prvih letnikih večji delež (60,7%) naklonjen uvedbi spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta, medtem ko pri tretjih letnikih več anketirancev (50%) meni, da je bolje, da je spolna vzgoja v okviru drugih predmetov.

Slika 8: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kaj meniš o uvedbi spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta? (delež posameznega odgovora)

Vprašanje: Ali se o spolnosti pogovarjaš z vrstniki?

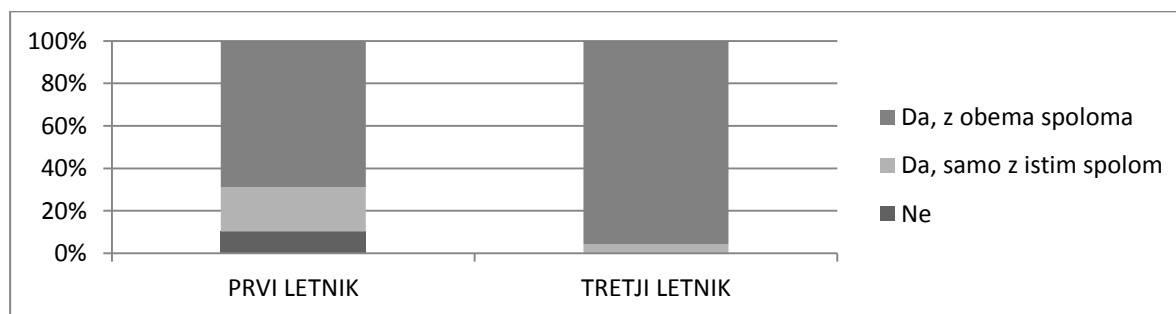
Možni so bili odgovori:

1. Ne
2. Da, samo z istim spolom
3. Da, z obema spoloma

Analiza podatkov za dekleta

Večina anketirank (81,1%) se o spolnosti pogovarja z obema spoloma. 5,7% se jih o spolnosti ne pogovarja z vrstniki, 13,2% pa se o tem pogovarja samo z osebo istega spola.

Delež deklet, ki se o spolnosti pogovarjajo z osebami obeh spolov, je višji pri tretjih letnikih (95,8% v primerjavi z 69,0% v prvih letnikih).

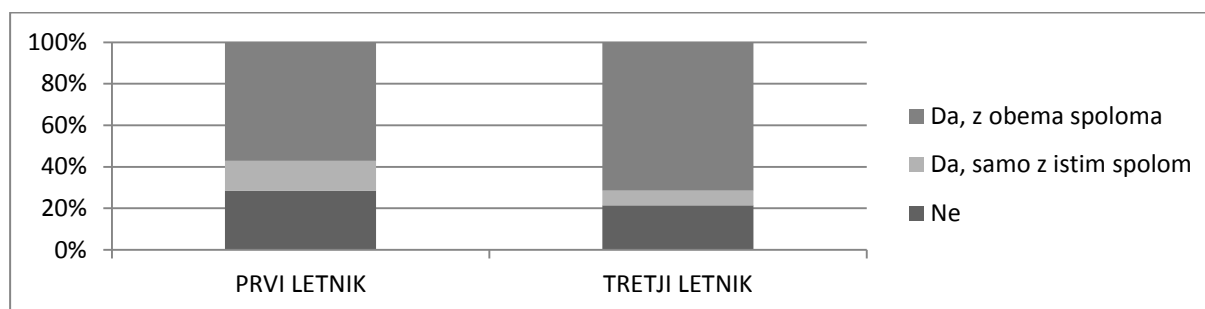

Slika 9: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Ali se o spolnosti pogovarjaš z vrstniki? (delež posameznega odgovora)

Analiza podatkov za fante

Večina anketiranih (61,9%) se o spolnosti pogovarja z obema spoloma. 26,2% se jih o spolnosti ne pogovarja z vrstniki, 11,9% pa se o tem pogovarja samo z osebo istega spola.

Delež tistih, ki se o spolnosti pogovarjajo z osebami obeh spolov, je nekoliko višji pri tretjih letnikih (71,4% v primerjavi s 57,1% v prvih letnikih).

Slika 10: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Ali se o spolnosti pogovarjaš z vrstniki? (delež posameznega odgovora)

3.2 Stališča in seznanjenost dijakov s kontracepcijo in spolno prenosljivimi boleznimi

Vprašanje: Kaj meniš o kondomu?

Možni so bili odgovori:

1. Je primerno kontracepcijsko sredstvo
2. Je dobra zaščita pred spolno prenosljivimi okužbami
3. Drugo (kaj)
4. Ne vem

Analiza podatkov za dekleta

79,6% deklet meni, da je kondom dobra zaščita pred spolno prenosljivimi okužbami, 68,5% pa, da je primerno kontracepcijsko sredstvo.

Ostali odgovori (pod »drugo«) so bili:

- Dobra zaščita a ni 100% zanesljiva. Najbolje je če spolnih odnosov nimaš.
- Najzanesljivejša zaščita.
- Ni popolnega užitka.

Med letnikoma po odgovorih ni statistično pomembnih razlik.

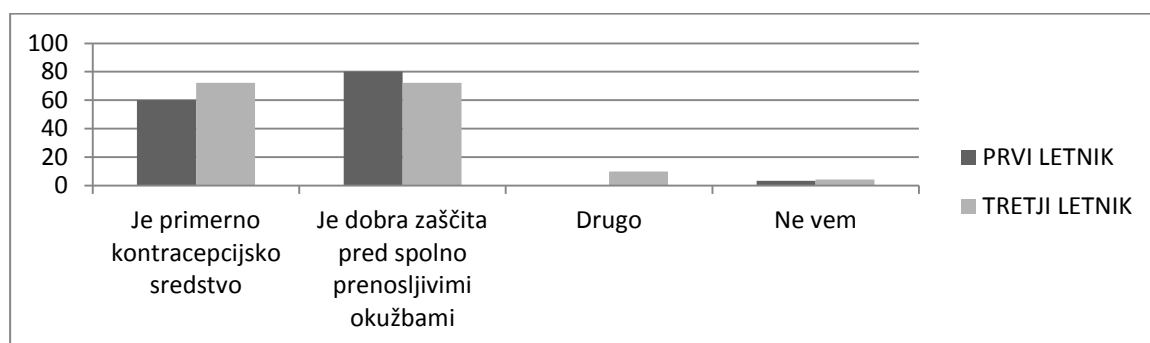
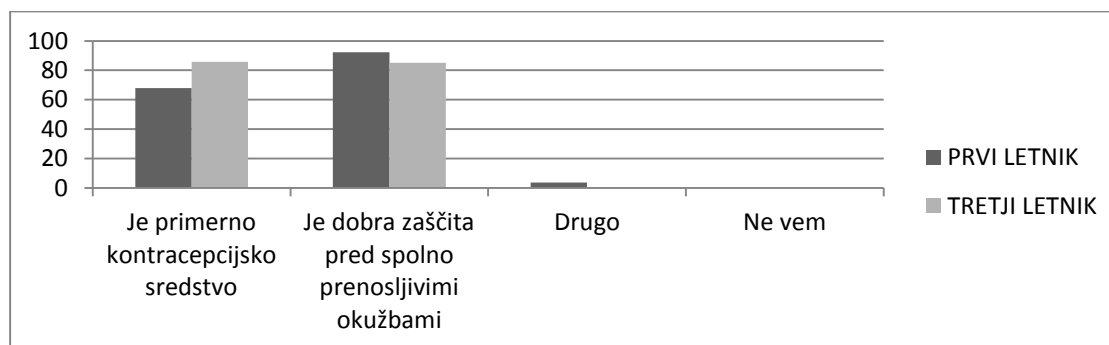

Tabela 11: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj meniš o kondomu? (delež odgovorov »da«)

Analiza podatkov za fante

90,5% anketiranih meni, da je kondom dobra zaščita pred spolno prenosljivimi okužbami, 73,8% pa, da je primerno kontracepcijsko sredstvo. Ena oseba je omenila, da je kondom sicer dobra zaščita, vendar ni isti užitek kot brez.

Med letnikoma po odgovorih ni statistično pomembnih razlik.

Slika 12: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje »Kaj meniš o kondomu?« (% odgovorov »da«)

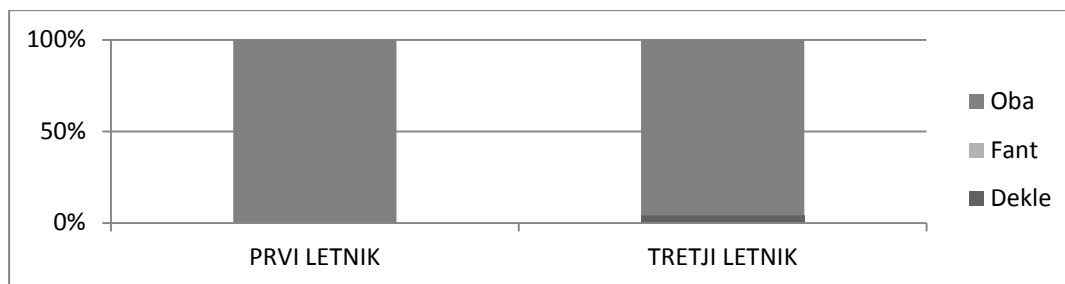
Vprašanje: Kdo je odgovoren za kontracepcijo?

Možni so bili odgovori:

1. Dekle
2. Fant
3. Oba

Analiza podatkov za dekleta

Večina anketirank (98,1%) meni, da sta za kontracepcijo odgovorna oba, fant in dekle. Med letnikoma ni statistično pomembnih razlik.

Slika 13: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kdo je odgovoren za kontracepcijo? (delež posameznega odgovora)

Analiza podatkov za fante

83,3% anketiranih meni, da sta za kontracepcijo odgovorna tako fant kot dekle. 14,3% jih meni, da je za kontracepcijo odgovorno dekle, 2,4% pa, da je odgovoren fant. Med letnikoma ni statistično pomembnih razlik.

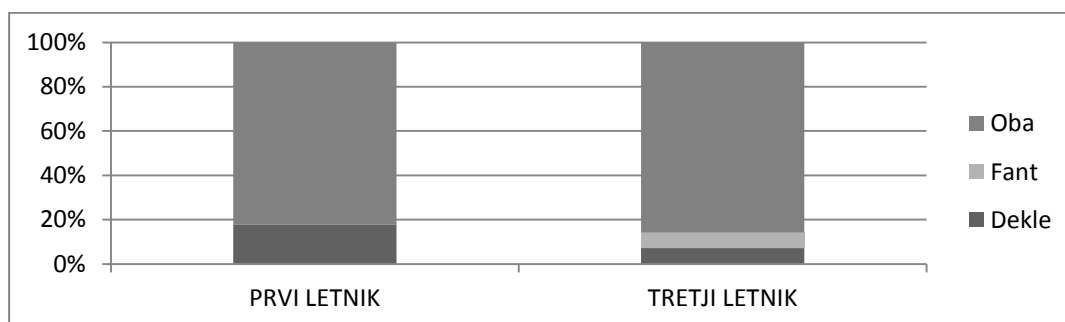

Tabela 14: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kdo je odgovoren za kontracepcijo? (delež posameznega odgovora)

Vprašanje: Kaj je zate pomembno pri odločitvi za spolni odnos?

Možni so bili odgovori:

1. Ljubezen
2. Zaupanje
3. Spoštovanje
4. Skupna odločitev

5. Uporaba kondoma
6. Uporaba katerekoli kontracepcije
7. Nič od tega
8. Ne vem

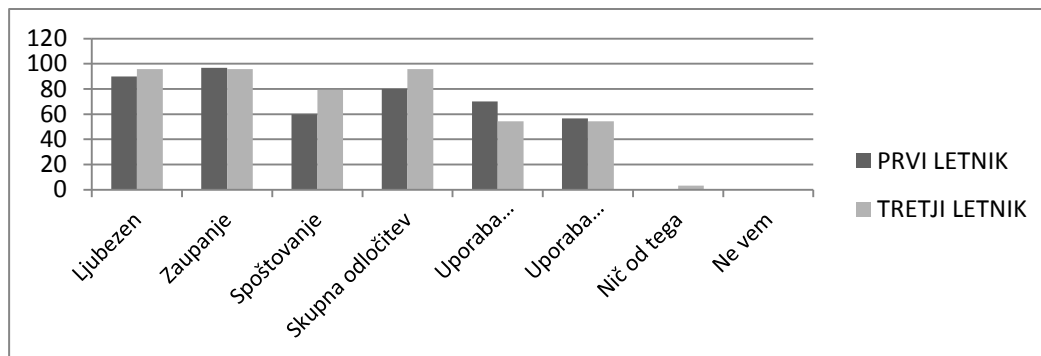
Analiza podatkov za dekleta

Največ anketirank in sicer 90 ali več odstotkov je obkrožilo te odgovore: zaupanje (96,3%) in ljubezen (92,6%).

Najmanj anketirank je odgovorilo, da ni pomembno nič od tega (1,9%) ali pa da ne vejo (0%).

Ostale odgovore je obkrožil sledeč odstotek anketiranih: skupna odločitev (87,0%), spoštovanje (68,5%), uporaba kondoma (63,0%) in uporaba katerekoli druge kontracepcije (55,6%).

Med letnikoma ni bilo statistično pomembnih razlik v odgovorih.

Slika 15: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj je zate pomembno pri odločitvi za spolni odnos? (delež odgovorov »da«)

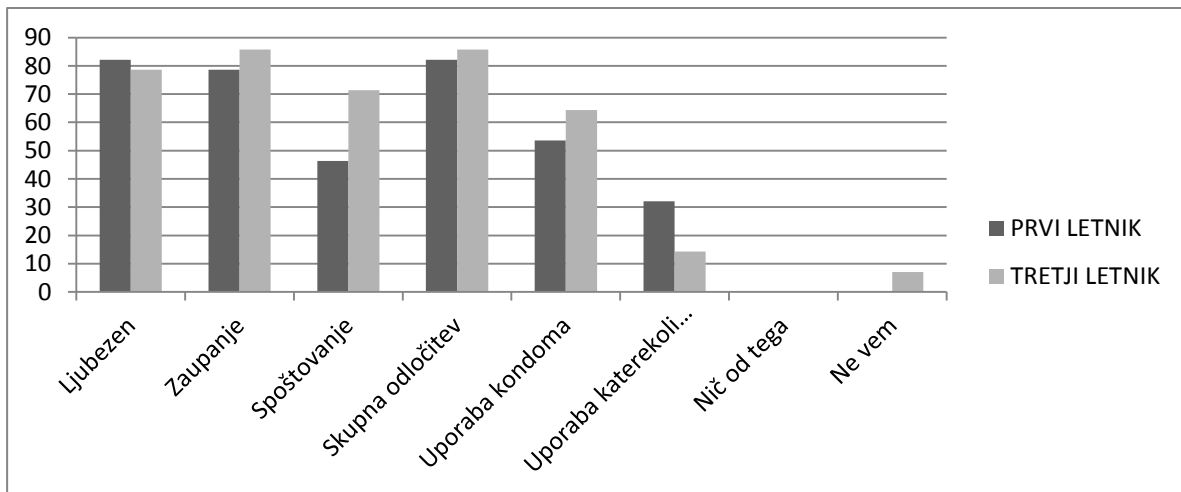
Analiza podatkov za fante

Največ anketiranih (83,3%) je odgovorilo, da je pri odločitvi za spolni odnos pri njih pomembna skupna odločitev. Visok delež anketiranih je odgovoril tudi, da je pomembna ljubezen in zaupanje (oboje po 81%).

Najmanj ljudi je odgovorilo, da ni pomembno nič od tega (0%) ali pa da ne vedo (2,4%).

Ostale odgovore je obkrožil sledeč odstotek anketiranih: uporaba kondoma (57,1%), spoštovanje (53,1%) in uporaba katerekoli kontracepcije (26,2%).

Med letnikoma ni bilo statistično pomembnih razlik v odgovorih.

Slika 16: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje »Kaj je zate pomembno pri odločitvi za spolni odnos?« (delež odgovorov »da«)

Vprašanje: Označi, kaj med spodaj naštetim je spolno prenosljiva bolezen, oziroma do katerih okužb lahko pride ob spolnih odnosih:

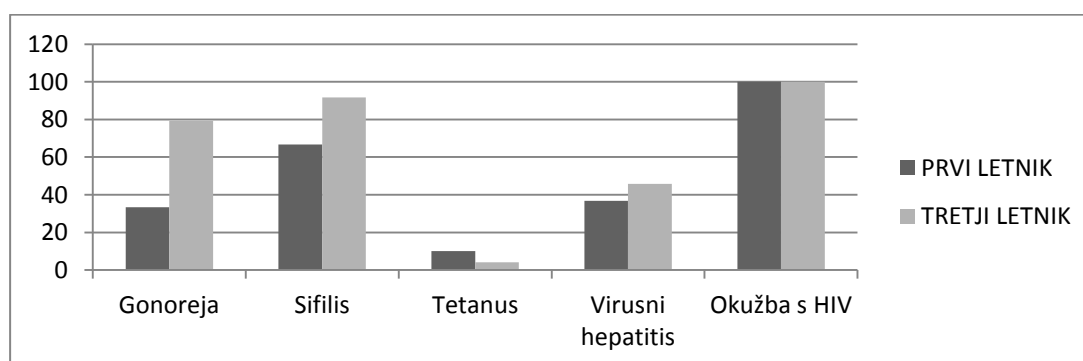
Možni so bili odgovori:

1. Gonoreja
2. Sifilis
3. Tetanus
4. Virusni hepatitis
5. Okužba s HIV

Analiza podatkov za dekleta

Vsa dekleta so pravilno odgovorila, da lahko ob spolnih odnosih pride do okužbe z virusom HIV. 91,7% oz. 79,2% jih meni, da sta sifilis oz. gonoreja spolno prenosljivi bolezni. Za virusni hepatitis jih tako meni 45,8%. V vprašalnik smo vključili tudi tetanus, ki ni spolno prenosljiva bolezen. Med vsemi anketiranimi dekleti jih je 7,4% označilo to bolezen kot spolno prenosljivo, več takšnih je bilo med dekleti 1. letnikov.

Med letnikoma so statistično pomembne razlike pri sifilisu ($X^2=11,266$; $p=0,001^*$) in gonoreji ($\chi^2=4,821$; $p=0,028^{**}$); v obeh primerih je večji delež 3. letnikov, ki so odgovorili pravilno.

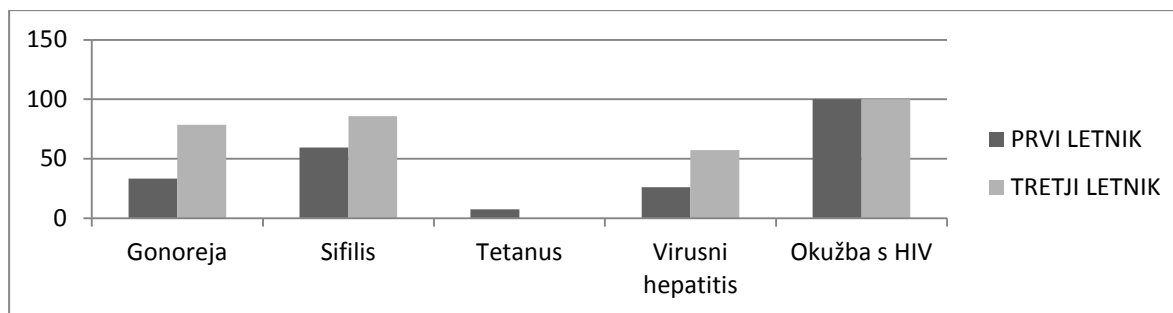

Slika 17: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj je spolno prenosljiva bolezen? (delež odgovorov »da«)

Analiza podatkov za fante

Vsi so pravilno odgovorili, da do okužbe z virusom HIV lahko pride ob spolnih odnosih. 68,3% oz. 48,8% jih meni, da sta sifilis oz. gonoreja spolno prenosljivi bolezni. Za virusni hepatitis jih tako meni 36,6%. V vprašalniku vključeno bolezen tetanus, ki ni spolno prenosljiva bolezen, je med anketiranimi fanti označilo kot spolno bolezen 4,9%, in sicer so tako odgovorili samo fantje 1. letnikov.

Med letnikoma so statistično pomembne razlike pri gonoreji ($\chi^2=7,552$; $p=0,006$) in virusnem hepatitisu ($\chi^2=3,873$; $p=0,049$), in sicer je v obeh primerih večji delež 3. letnikov, ki meni, da sta to spolno prenosljivi bolezni.

Slika 18: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kaj je spolno prenosljiva bolezen? (delež odgovorov »da«)

3.3 Prepoznavanje in stališča dijakov do spolnega nasilja

Vprašanje: Kaj je zate spolno nasilje?

Možni so bili odgovori:

1. Otipavanje, ščipanje
2. Pohotni pogledi
3. Kazanje slik ali predmetov s spolno vsebino
4. Žvižganje za tabo
5. Nespodobne opazke
6. Poskus ali izvršitev posilstva
7. Spolno obarvano obrekovanje
8. Neželeno namigovanje, nagovarjanje na spolnost
9. Nepotrebno dotikanje
10. Spolno obarvane pripombe o delih telesa
11. Drugo, kaj

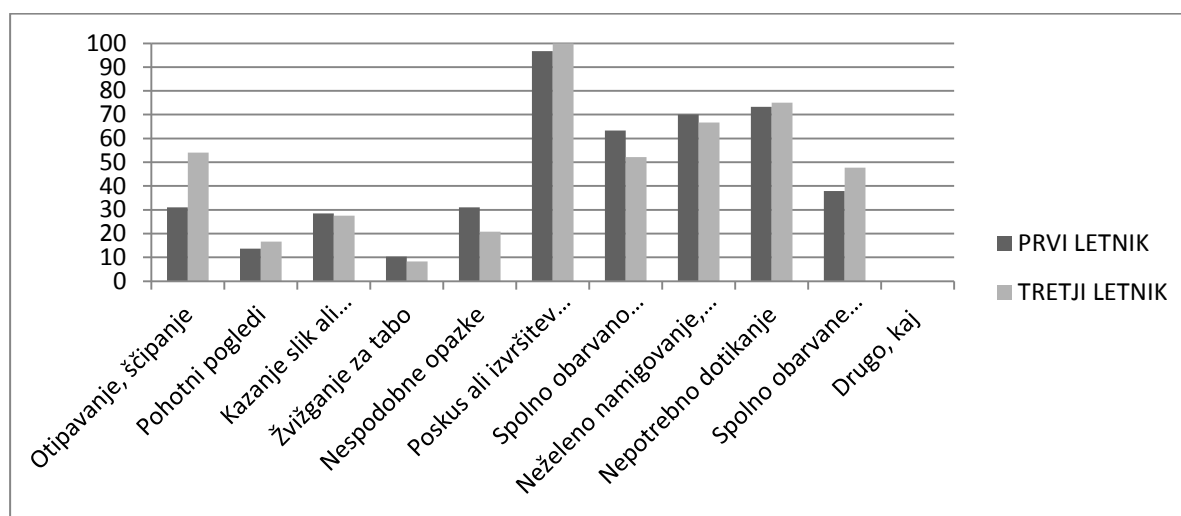
Analiza podatkov za dekleta

Največ anketirank meni, da k spolnemu nasilju spada poskus ali izvršitev posilstva (98,2%).

Najmanj jih meni, da k spolnemu nasilju spadajo pohotni pogledi (15,1%) in žvižganje za tabo (9,4%)

Več kot polovica anketirank je prepričana še, da k spolnemu nasilju spada nepotrebno dotikanje (74,1%), neželeno namigovanje in nagovarjanje na spolnost (68,6%) in pa spolno obarvano obrekovanje (58,5%).

Ostale odgovore je obkrožil sledeč odstotek anketiranih: 43,3% spolno obarvane pripombe o delih telesa; 41,5% otipavanje in ščipanje; 32,7% kazanje slik ali predmetov s spolno vsebino in 26,4% nespodobne opazke.

Slika 19: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj je zate spolno nasilje (združeno »zelo sem prepričan-a«) za posamezne trditve.

Analiza podatkov za fante

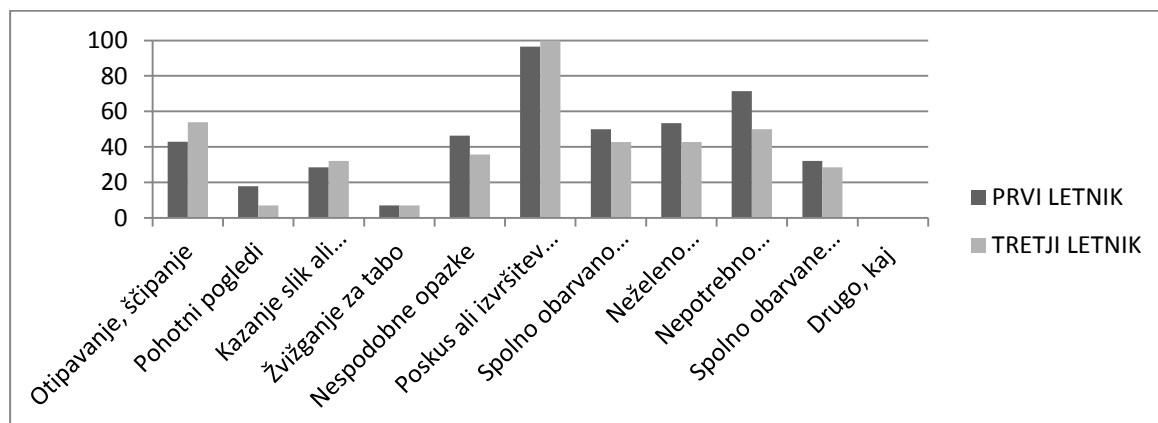
Največ anketiranih meni, da k spolnemu nasilju spada poskus ali izvršitev posilstva (97,6% anketiranih).

Najmanj se jih strinja s tem, da k spolnemu nasilju spada žvižganje za nekom (7,1% anketiranih).

Več kot polovica anketiranih je prepričana še, da k spolnemu nasilju spada nepotrebno dotikanje (64,3%) in pa neželjeno namigovanje oz. nagovarjanje na spolnost (50% anketiranih).

Ostale odgovore je obkrožil sledeč odstotek anketiranih: 47,7% spolno obarvano obrekovanje; 46,3% otipavanje ali ščipanje; 42,9% nespodobne opazke; 31% spolno obarvane pripombe o delih telesa in 30,9% kazanje slik ali predmetov s spolno vsebino.

Ker nas je v okviru raziskave posebej zanimalo, kako anketirani dijaki dojemajo spolno nasilje, smo poleg analiz deleža in ranga odgovorov po spolu, posebej naredili še podrobno analizo podatkov dojemanja spolnega nasilja glede na spol in letnik izobraževanja, ki jo v nadaljevanju predstavljamo v posebnem odstavku.

Slika 19: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kaj je zate spolno nasilje (združeno »zelo sem prepričan-a«) za posamezne trditve.

3.4 Dojemanje spolnega nasilja glede na spol in letnik izobraževanja

Namen tega dela je bil, ugotoviti, kako se dojemanje spolnega nasilja razlikuje glede na spol in letnik izobraževanja.

Merski instrument je predstavljalo anketno vprašanje z 11 statističnimi spremenljivkami. Možni odgovori za vsako spremenljivko so bili: »zelo sem prepričan«, »prepričan sem«, »ne vem«, »nisem prepričan« in »nikakor nisem prepričan«. Gre za spremenljivko ordinalne merske lestvice, ki jo bomo v kontekstu likartove lestvice v nadaljevanju obravnavali kot intervalno. Zavzemala bo vrednosti od 1 do 5, kot je naštetu zgoraj. Zaradi tega velja biti pozoren na dejstvo, da večja vrednost predstavlja manjše prepričanje, da neko dejanje predstavlja dejanje spolnega nasilja (analize podatkov v nadaljevanju so predstavljene v slikah 20 in 21 ter preglednici 21 v prilogi).

Porazdelitev odgovorov je najbolj razpršena pri spremenljivki »žvižganje za tabo«, kar nakazuje na to, da so si anketirani o tem, ali slednje predstavlja dejanje spolnega nasilja, najbolj neenotni. Med tem pa je 92,7% anketiranih prepričanih, da »poskus ali izvršitev posilstva« predstavlja dejanje spolnega nasilja. Zato bomo slednjo, kakor tudi kategorijo »drugo«, ki je ni izbral nihče, iz analize izpustili.

Da bi ugotovili, ali letnik izobraževanja in spol vplivata na dojemanje nasilja tudi na populaciji, smo se odločili za izračun Hi-kvadrat statistike, iz katere smo izpeljali Cramarjev V, ter ga po načelih inferenčne statistike, preverjali za populacijo. Cramarjev V lahko zavzame vrednosti med 0 in 1 ter je tako primerljiv med različnimi kontingenčnimi tabelami, v sklopu inferenčne statistike pa preverjamo, ali je vrednost dovolj različna od 0, da lahko trdimo, da razlike obstajajo tudi na populaciji.

Interpretirali bomo tudi vrednosti standardiziranih prilagojenih rezidualov, ki podajo informacijo o statistični značilnosti razlik med pričakovano vrednostjo in izmerjeno vrednostjo posamezne celice. Kadar bo vrednost

standardiziranih prilagojenih rezidualov višja od $\pm 1,9$, bomo sprejeli alternativno hipotezo o statistično značilni razliki Cramarjevega V od 0.

Rezultati kažejo, da z manj kot 5% stopnjo tveganja ne moremo trditi, da spol ali letnik izobraževanja vplivata na dožemanje posameznih faktorjev spolnega nasilja, z izjemo:

- Statistično značilno večji delež dijakov prvih letnikov je izbral odgovor »ne vem« pri spremenljivki »**spolno obarvane pripombe o delih telesa**« ($p < 0,05$),
- Statistično značilno večji delež punc je pri spremenljivki »**žvižganje za nekom**« izbralo odgovor »prepričan sem« ($p < 0,05$),
- Statistično značilno več deklet je zelo prepričanih, da »**spolno obrekovanje**« predstavlja dejanje spolnega nasilja ($p < 0,05$),
- Statistično značilno večji delež punc je pri spremenljivki »**neželeno nadlegovanje, nagovarjanje na spolnost**« izbralo odgovor »prepričana sem« in statistično značilno večji delež fantov je izbralo odgovor »nisem prepričan-a« ($Cr's V = 0,32, p < 0,05$).

Z likartovo lestvico želimo, ob predpostavki, da vse spremenljivke merijo isti pojav (dožemanje spolnega nasilja) (Cronabachov Alfa = 0,82), ugotoviti razliko med moškimi in ženskami ter dijaki prvih in tretjih letnikov.

Likartova lestvica je seštevek vrednosti vseh spremenljivk (razen »poskus ali izvršitev posilstva« in »drugo«) deljen s številom spremenljivk. Izračunana spremenljivka ima aritmetično vrednost 3 in standardni odklon 0,69, porazdeljuje pa se približno normalno.

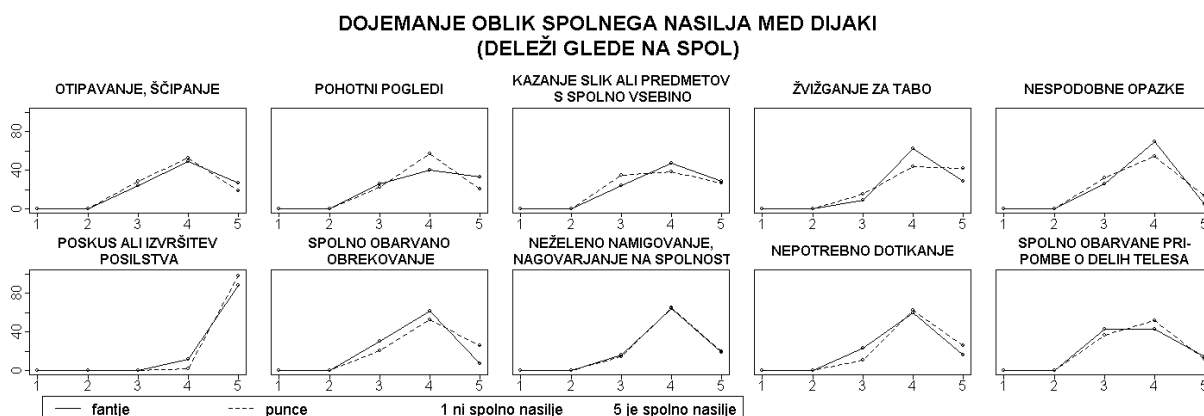
Da bi preverili, ali se aritmetične sredine vrednosti likartove lestvice razlikujejo glede na spol ali letnik izobraževanja, smo izvedli t-test za neodvisna vzorca (*Independant Sample T-test*). Variance so homogene, izsledki pa naslednji:

- Z manj kot 5% stopnjo tveganja ne moremo trditi, da se vrednosti aritmetičnih sredin likartove lestvice med prvimi in tretjimi letniki razlikujejo tudi na populaciji ($t(89) = -0,03, p = 0,98$),
- Z manj kot 5% stopnjo tveganja ne moremo trditi, da se vrednosti aritmetičnih sredin likartove lestvice med fanti in puncami razlikujejo tudi na populaciji ($t(89) = 0,5, p = 0,62$).

Na podlagi podrobnejše analize podatkov dojemanja spolnega nasilja glede na spol in letnik lahko zaključimo, da spol in letnik statistično značilno ne vplivata na posamezne faktorje dojemanja nasilja na populaciji, razen pri nekaterih izjemah (spolno obarvane pripombe o delih telesa, žvižganje za nekom, spolno obrekovanje in neželeno nadlegovanje, nagovarjanje na spolnost).

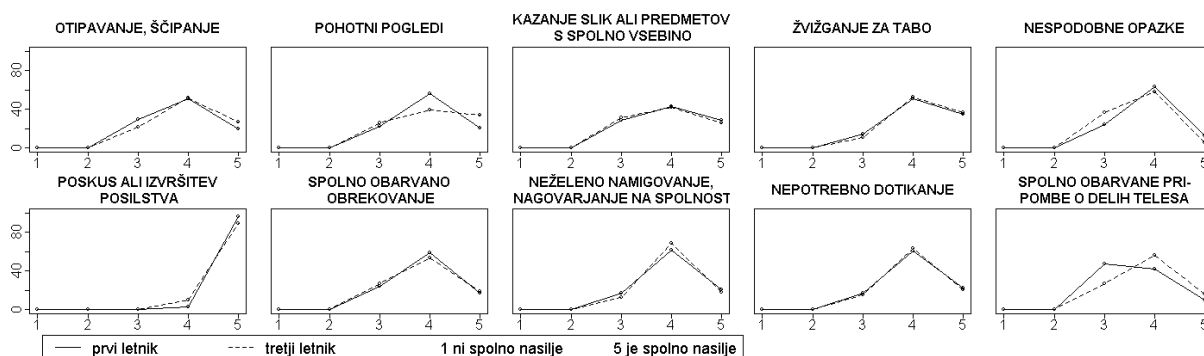
Dekleta na vzorcu do posameznih faktorjev spolnega nasilja gojijo bolj »konservativen« odnos kakor fantje, vendar pa je razlika na vzorcu minimalna, za populacijo pa ne moremo trditi, da obstaja.

Poskus ali izvršitev posilstva je faktor, za katerega so si anketirani najbolj enotni, da predstavlja spolno nasilje, medtem, ko so si glede žvižganja za nekom najbolj neenotni.

Slika 20: Dojemanje spolnega nasilja med dijaki, glede na spol

**DOJEMANJE OBLIK SPOLNEGA NASILJA MED DIJAKI
(DELEŽI GLEDE NA LETNIK)**

Slika 21: Dojemanje spolnega nasilja med dijaki, glede na letnik

3.5 Odnosi med spoloma

Vprašanje: Ali imaš dekle, fanta?

Možna sta bila odgovora:

1. Ne
2. Da

V primeru, da je oseba obkrožila »Da«, je bila naprošena, da odgovori še na naslednja vprašanja:

Vprašanje: Ali sta že imela spolne odnose?

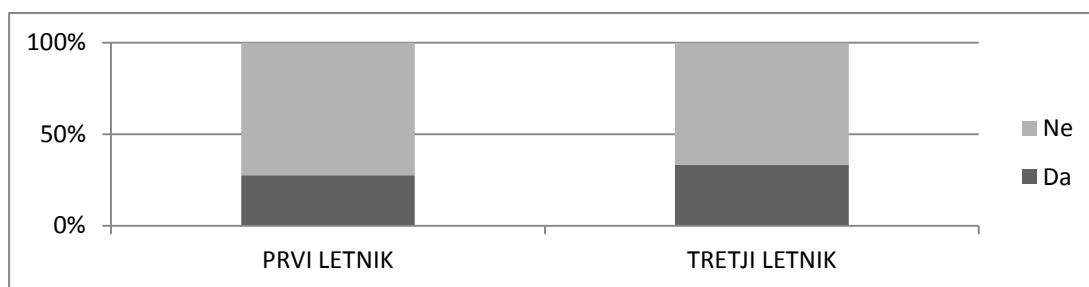
1. Da
2. Ne

Vprašanje: Ali se pogovarjata o spolnosti?

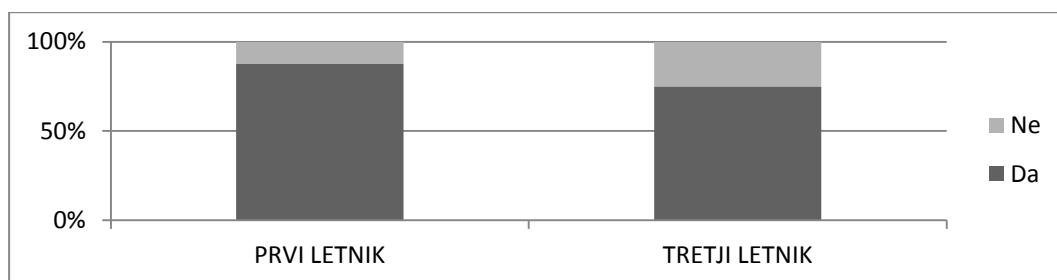
1. Da
2. Ne
1. Da, redno, katero
2. Občasno, katero
3. Nikoli, zakaj ne

Analiza podatkov za dekleta

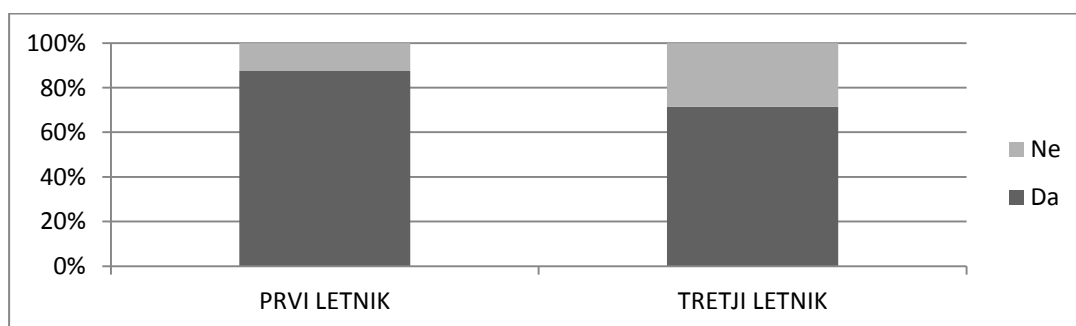
30,2% anketirank ima fanta. Med letnikoma ni statistično pomembnih razlik. Od tistih, ki imajo fanta, jih je 81,3% že imelo spolne odnose, 80% pa se o spolnosti pogovarja s svojim partnerjem (slike 19/1, 19/2, 19/3).

Slika 19/1: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Ali imaš fanta.

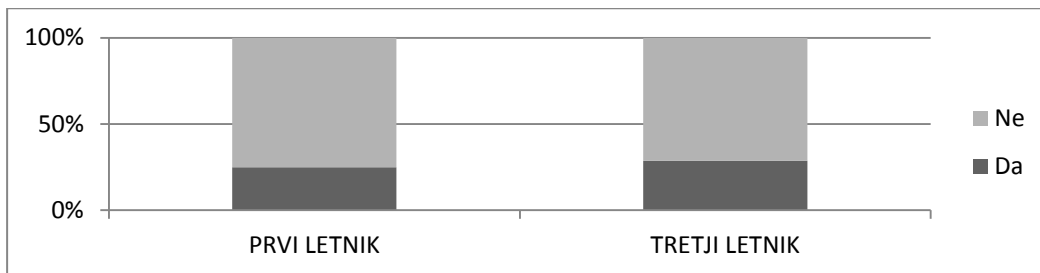
Slika 19/2: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Ali sta že imela spolne odnose.

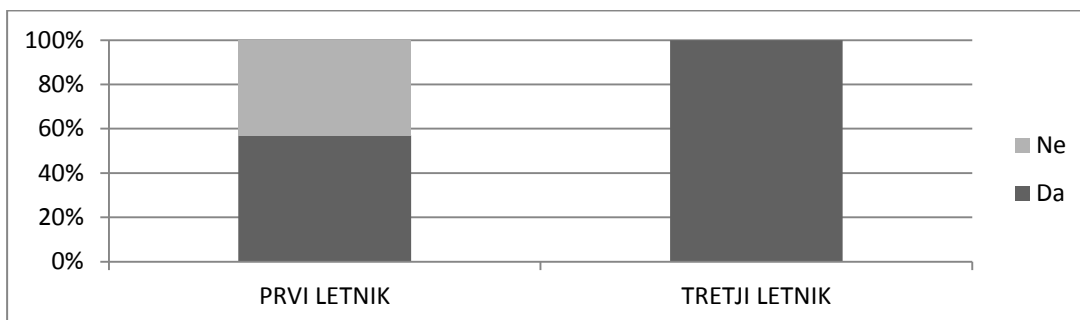
Slika 19/3: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Ali se pogovarjata o spolnosti

Analiza podatkov za fante

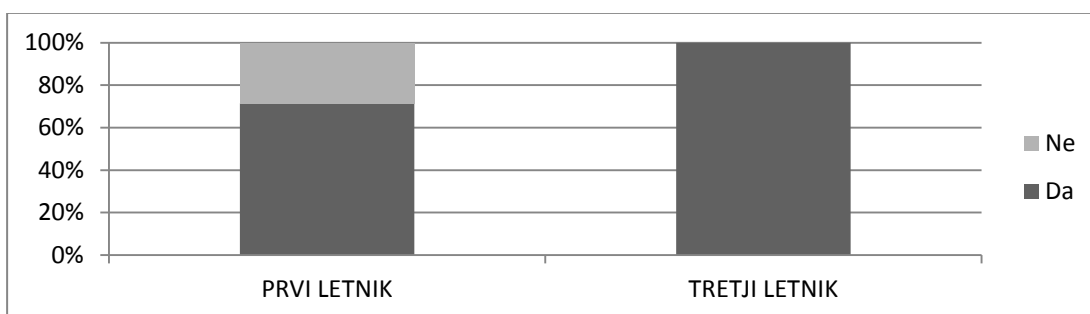
26,2% vseh vprašanih ima dekle. Med letnikoma ni statistično pomembnih razlik. Od tega deleža jih je 72,7% že imelo spolne odnose, isto število pa se o spolnosti tudi pogovarja. Tudi tukaj med letnikoma ni statistično pomembnih razlik (slike 20/1, 20/2, 20/3).

Slika 20/1: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Ali imaš dekle.

Slika 20/1: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Ali sta že imela spolne odnose.

Slika 20/1: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Ali se pogovarjata o spolnosti.

4 KLJUČNI REZULTATI RAZISKAVE IN RAZPRAVA

Vzgoja za zdravje je predmet, ki naj bi v procesu vzgoje in izobraževanja zagotavljala mladostniku znanje in pogoje za normalen in uspešen razvoj, nadaljnje izobraževanje ter vključevanje v delo in življenje. To je proces oblikovanja človekove miselnosti, odnosov in vedenja do lastnega zdravja in zdravja v skupnosti (Arko, 1991). Pomen vzgoje za zdravje in njenih metod in oblik dela je še posebej viden v spolni vzgoji. Šola predstavlja pomemben vir informacij o spolnosti (Shapiro in Flaherty-Zonis, 1994). Velja za pomembno okolje, ki lahko veliko pripomore k izboljšanju zdravja posameznika in skupnosti. V slovenskih srednjih šolah se vzgoja za zdravje v okviru formalnega šolskega izobraževanja srednješolcev izvaja kot obvezne izbirne vsebine. Da bi dobili čim več podatkov o stališčih in seznanjenosti srednješolcev z vsebinami na področju spolnosti, smo na Inštitutu za varovanje zdravja Republike Slovenije v sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije izvedli raziskavo med ljubljanskimi srednješolci. Cilj našega raziskovalnega dela je bil pridobiti in analizirati čim več podatkov o podajanju vsebin s področja spolnosti v okviru obveznih izbirnih vsebin pouka vzgoje za zdravje v srednjih šolah, osvojenem znanju in odnosu mladih do teh vprašanj. Podatki naj bi služili nadaljnjim raziskavam za pripravo predlogov in načrtovanju prenove učnega programa vzgoje za zdravje s poudarkom na spolni vzgoji. Vzgoja za zdravje ter še posebej spolna vzgoja v okviru le-te v srednjih šolah nujno potrebuje prenovo in "vidnejše mesto" v vzgojno izobraževalnem sistemu za srednje šole v Republiki Sloveniji. Pričakujemo pa, da bodo rezultati naše raziskave uporabni tudi za kasnejše raziskovanje in evalvacijo vzgoje za zdravje in spolne vzgoje v okviru srednjih šol.

Ciljna populacija raziskave so bili dijaki prvih in tretjih letnikov naključnih ljubljanskih srednjih šol, od katerih smo želeli izvedeti, kakšna so njihova stališča do pouka spolne vzgoje, koliko so ozaveščeni o najpogostejših

spolnih boleznih in zaščiti, kakšno je njihovo mnenje o zaščiti in kaj jim je pomembno za spolni odnos. Prav tako smo ugotavljali, kaj je zanje spolno nasilje. Na koncu smo jih povprašali še o njihovih lastnih izkušnjah v zvezi s spolnostjo.

Anketirani so na pisni vprašalnik, generalno gledano, zelo radi odgovarjali, kot so navajali, se jim je zdel zanimiv in jih je spodbudil k razmišljanju o obravnavani tematiki. Temu primerno je bila nizka tudi stopnja neodgovorov.

V nadaljevanju bomo povzeli nekaj najpomembnejših ugotovitev raziskave in jih primerjali z ugotovitvami morebitnih že opravljenih raziskav, ki se v nekaterih primerih ne razlikujejo, spet v drugih pa kažejo na nek trend na področju spolnosti med mladimi.

Analiza naših raziskovalnih podatkov je pokazala pomembne razlike pri odgovorih na nekatera raziskovalna vprašanja in sicer tako pri dekletih kot pri fantih.

a. Pri dekletih so bile glede na letnik pomembne razlike pri odgovorih na naslednja vprašanja:

1. Pri odgovorih na vprašanje » Kaj meniš, da sodi k pouku spolne vzgoje? » smo glede na letnik ugotovili statistično pomembne razlike pri odgovoru »anatomija spolnih organov«, kjer so dekleta iz tretjega letnika v večjem deležu kot dekleta iz prvega letnika menila, da to sodi k pouku spolne vzgoje.

2. Pri odgovorih na vprašanje » Kje si izven šole dobil-a informacije o spolnosti?« smo glede na letnik ugotovili statistično pomembne razlike pri pridobivanju informacij od prijateljev/prijateljic in pa iz knjig, revij ali zgibank. V obeh primerih dekleta iz tretjega letnika v večji meri prejemajo informacije po teh kanalih kot dekleta iz prvega letnika.

3. Pri odgovorih na vprašanje » Ali se o spolnosti pogovarjaš z vrstniki?« smo glede na letnik ugotovili, da je delež deklet, ki se o spolnosti pogovarjajo z osebami obeh spolov, višji pri tretjih letnikih v primerjavi z dekleti iz prvih letnikov.

4. Pri odgovorih na vprašanje »Označi, kaj med spodaj naštetim je spolno prenosljiva bolezen, oziroma do katerih okužb lahko pride ob spolnih odnosih« smo med letnikoma ugotovili statistično pomembne razlike pri sifilisu in gonoreji; v obeh primerih je večji delež deklet 3. letnikov, ki so odgovorile pravilno.

b. Pri fantih so bile glede na letnik pomembne razlike pri odgovorih na dva vprašanja:

1. Pri odgovorih na vprašanje » Kaj meniš, da sodi k pouku spolne vzgoje?« smo glede na letnik ugotovili statistično pomembne razlike pri odgovorih »spolni odnosi«, »medsebojni odnosi med spoloma« in »odnosi in vloge v družini« . Anketirani fantje iz prvega letnika so v večji meri odgovarjali, da k pouku spolne vzgoje spada pogovor o spolnih odnosih, medtem ko so fantje iz tretjega letnika v večji meri pripisovali pomembnost pogovoru o medsebojnih odnosih med spoloma ter odnosih in vlogah v družini.

2. Pri odgovorih na vprašanje » Označi, kaj med spodaj naštetim je spolno prenosljiva bolezen, oziroma do katerih okužb lahko pride ob spolnih odnosih« smo glede na letnik ugotovili statistično pomembne razlike pri gonoreji in virusnem hepatitisu, in sicer je v obeh primerih večji delež fantov iz 3. letnikov, ki meni, da sta to spolno prenosljivi bolezni.

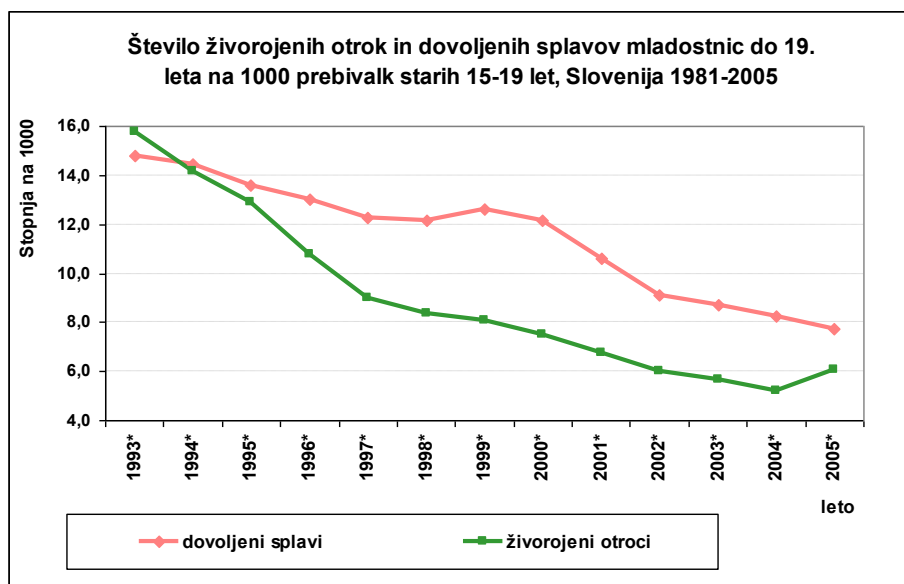
c. Ker nas je v okviru raziskave posebej zanimalo, kako anketirani dijaki dojemajo spolno nasilje, smo poleg analiz v zvezi s tem vprašanjem, to je deleža in ranga odgovorov po spolu, posebej naredili še podrobno analizo podatkov dojemanja spolnega nasilja glede na spol in letnik izobraževanja. Na podlagi podrobnejše analize podatkov dojemanja spolnega nasilja glede na spol in letnik lahko zaključimo, da spol in letnik statistično značilno ne vplivata na posamezne faktorje dojemanja nasilja na populaciji, razen pri nekaterih izjemah (spolno obarvane pripombe o delih telesa, žvižganje za nekom, spolno obrekovanje in neželjeno nadlegovanje, nagovarjanje na spolnost). Dekleta na vzorcu do posameznih faktorjev spolnega nasilja gojijo bolj »konservativen« odnos kakor fantje, vendar pa je razlika na vzorcu minimalna, za populacijo pa ne moremo trditi, da obstaja. Poskus ali

izvršitev posilstva je faktor, za katerega so si anketirani najbolj enotni, da predstavlja spolno nasilje, medtem, ko so si glede žvižganja za nekom najbolj neenotni.

Mladi danes vstopajo v partnerske zveze v povprečju mlajši in tudi prej kot nekoč pričenjajo s spolnim življenjem. Na to kažejo nekatere slovenske raziskave. Leta 2004 narejena raziskava med slovenskimi srednješolci je pokazala, da je imela spolne odnose že skoraj četrtnina (23%) dijakov prvega letnika ter dobra polovica (53%) dijakov tretjega letnika. Med spoloma ni bistvenih razlik. Srednja starost ob prvem spolnem odnosu, ko ima polovica srednješolcev že spolne odnose, se je v primerjavi z letom 1996 znižala iz 18,5 na 17 let (Pinter s sod., 2006). Praktično enak delež spolno aktivnih 15-letnikov je pokazala tudi raziskava »Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju 2006« (Jeriček s sod, 2007). Obe raziskavi sta pokazali, da se je znižal delež mladostnikov, ki ne uporabljajo kontracepcije in je porasla raba zanesljive kontracepcije. Kondom ob prvem spolnem odnosu uporabi okoli tri četrtine mladostnikov, slabša pa je uporaba kondoma oziroma dvojne zaščite ob zadnjem spolnem odnosu (Pinter s sod., 2006). Največji porast je zabeležen pri uporabi kontracepcijskih tablet, kar potrjujejo tudi nacionalni podatki o uporabi hormonske kontracepcije (2005-2007), ki kažejo, da to obliko zaščite v povprečju uporablja 16,6% vseh mladostnic oziroma približno vsaka tretja spolno aktivna mladostnica.

Pomembni so podatki o številu splavov ter živorojenih otrok slovenskih mladostnic do 19. leta. Število splavov ter živorojenih otrok mladostnic do 19. leta je signifikantno padlo (slika 1). Zanimiva je primerjava z uporabo kontracepcije. V zadnjih 15 letih je v Sloveniji močno porasla uporaba hormonske kontracepcije, ki je tako postala najpogosteje uporabljana zaščita pred nosečnostjo pri odraslih. Največ uporabnic je v starostni skupini 20 do 24 let, kjer jo uporablja vsaka tretja ženska, v starosti od 25 do 39 leta pa skoraj vsaka peta ženska. Število uporabnic oralne hormonske kontracepcije (preračunano iz števila izdanih omotov) je v obdobju 1995 do 2005 poraslo

za dobrih 100% in sicer iz 78 uporabnic na 1000 mladostnic starih 15-19 let na 163 uporabnic na 1000 mladostnic starih 15-19 let. Večja uporaba zanesljive kontracepcije se verjetno odraža tudi v upadu števila mladostniških nosečnosti. Medtem ko se je v začetku 80-ih let rodilo več kot 35 otrok na 1000 mladostnic, v zadnjih letih beležimo 5-6 rojenih otrok na 1000 mladostnic in tako predstavljajo manj kot 2% porodnic, kar nas trenutno uvršča med države z najnižjimi stopnjami rodnosti mladostnic v Evropi. V istem časovnem obdobju je pomembno upadla tudi stopnja dovoljene splavnosti mladostnic. Stopnja, ki smo jo zabeležili v letu 2007 (7,4 dovoljenega splava na 1000 mladostnic) predstavlja manj kot tretjino tiste iz začetka osemdesetih let. Tako tudi na tem področju sodimo med uspešnejše države v Evropi. Vendar se je ta trend v zadnjih letih upočasnil in je tako potrebno pozorno spremljanje situacije v prihodnje. Maja Bajt in drugi (2007), ob tem opozarjajo, da »je zaskrbljujoče, da spolna vzgoja pri nas postaja vedno bolj poučevanje o kontracepcijskih sredstvih, izpušča pa informacije o oblikovanju partnerstev, o pričakovanjih in razočaranjih mladostnikov, ki se prvič podajo v svet spolnosti/.../«.

*starost preračunana na dopolnjena leta

Slika 21: Število živorojenih otrok in dovoljenih splavov mladostnic do 19. leta na 1000 prebivalk starih 15-19 let, Slovenija 1981-2005.

V Sloveniji vzgoja za zdravje ni del rednega predmetnika. Kljub številnim prizadevanjem za izobraževanje izvajalcev vzgoje za zdravo spolnost, zlasti učiteljev in razvoju gradiv na področju spolne vzgoje, še vedno opažamo velika odstopanja v izvajanju. Raziskava o izvajanju vzgoje za zdravo spolnost po posameznih regijah v Sloveniji je pokazala na vrzeli in nesistematičnost v podajanju omenjene vsebine. Zaradi tradicije odmevnih nacionalnih kampanj ob Svetovnem dnevu aidsa je večina mladih dobro informirana o HIV/aidsu in o kondomu za razliko od ostalih spolno prenosljivih bolezni in možnostih zaščite. V prihodnosti bomo morali več pozornosti usmeriti v sistematično »pokritost« generacij mladih tudi z ostalimi vsebinami na področju spolnosti. Zgodnejša spolna dejavnost je povezana z bolj tveganim spolnim vedenjem, manjšo uporabo kondoma pri prvem spolnem odnosu, mladostniškimi materinstvom in večjim tveganjem za spolno prenosljivo okužbo (Klavs in sod., 2005; Klavs in sod. 2006; Klavs in sod., 2009) Zgodnja spolna dejavnost mladih zato predstavlja izziv, da poleg spodbujanja »klasične« uporabe kontracepcije, spodbujamo t.i. "dvojno metodo - dvojno zaščito", to je hkratno uporabo kondoma in druge zanesljive kontracepcije ali pravilno in dosledno uporabo kondoma. Mlade je potrebno spodbujati k odgovorni spolnosti in o razmisleku o odlogu prvega spolnega odnosa. Hkrati si moramo stalno prizadevati za čim boljšo dostopnost do reproduktivnega zdravstvenega varstva, vključno s kontracepcijskim svetovanjem ter za čim širši izbor in dostopnost kontracepcijskih metod tekom celotnega rodnega obdobja.

Odločitev za intimni stik je osebna odločitev. Dejstvo pa je, da npr. kar polovica deklet, ki so imele zgodnji spolni odnos meni, da je bilo to prezgodaj in da je večina mnenja, da bi morale o spolnosti vedeti več. Glede na omenjena dejstva ter dokazani povezavi med zgodnjo spolno aktivnostjo in tveganji menimo, da v naši družbi ni več dopustno, da spolno vzgojo prepuščamo slučaju ali primerom dobre prakse. Vsekakor tudi za vse spolno aktivne, tudi starejše, v našem prostoru manjka zavest in kultura odgovornosti ter zaščita pri spolnih odnosih.

Kljub temu, da je pričakovana starost ob prvem spolnem odnosu 17 let (drugi letnik srednje šole) - (Lavrič 2011), pa želja po tako zgodnji vpeljavi vsebin o spolni vzgoji ni presenetljiva, če vzamemo v ozir, da je mlade z veščinami in znanjem o spolnosti potrebno opremiti še preden pride do prvega spolnega odnosa in da je večina srednješolcev prvih letnikov že imela t.i. spolno izkušnjo nižje intenzitete. 73% se jih je po raziskavi iz leta 2004 že poljubljalo, božalo pa 62%. S »petingom«, ki sodi med t.i. spolne izkušnje višje intenzitete, je imelo izkušnje že 36% anketiranih dijakov prvih letnikov srednjih šol, spolni odnos pa 23% (Pinter 2006). Raziskava tudi kaže, da se mladi najprej poljubljajo, imajo petting, nato šele zmenek.

Na splošno so dijaki mnenja, da so dovolj informirani o spolnosti, med tem, ko jih precejšen delež na vprašanje, »ali meniš, da si dovolj informiran o spolnosti«, odgovarja z »ne vem«, kar nenazadnje nakazuje na nesigurnost v obseg do sedaj pridobljenih znanj, ki jih največ anketiranih pridobi v šoli pri pouku in iz interneta ter od prijateljev ali prijateljic. Od staršev jih informacije o spolnosti v zadnjem času navaja nekoliko višji odstotek, kot v raziskavi leta 2004 (Pinter 2006), ko je 15% srednješolcev podatke o spolnosti pridobilo od zdravstvenih delavcev, 7% od staršev in zgolj 2% iz interneta. Slednje niti ni presenetljivo, saj se je uporaba interneta od leta 2004 do leta 2012 povečala za 12,6 odstotnih točk. Zdešar (2012) ugotavlja, da ta delež slovenskih mladostnikov, starih med 10 in 24 let, ki uporablja internet znašal 96% (Zdešar 2012). Ne le, da gre za starostno skupino, katere največji delež uporablja internet – ta skupina ga uporablja tudi najbolj aktivno (Vehovar, in drugi 2010), zato ni nenavadno, da tam iščejo tudi informacije o spolnosti, kar potrjujejo ostale raziskave. V raziskavi »Internet v vsakdanjem življenju slovenskih mladostnikov« (Lobe in Muha 2011) so ugotavljali, katere izmed reči (internet, knjige, revije, televizija, letaki in brošure, telefonska linija za pomoč, nič od naštetega) uporabljajo, ko želijo poiskati informacije ali nasvet o stvareh, kot so ljubezenska razmerja, družinske težave, spolnost itd. Kar 34% mladostnikov (8 do 19 let) je navedlo internet. Mladostniki kot vir informacij o spolnosti navajajo tudi naslove

spletnih strani, ki ponujajo pornografijo, zato je še toliko bolj pomembno ozaveščanje o varni in kritični rabi tovrstnih vsebin ter (ob zavedanju omejitev) razmislek o uporabi interneta kot komunikacijskega kanala za posredovanje vsebin o spolnosti. Primer dobre prakse slednjega predstavlja spletna svetovalnica tosemjaz.net, ki je bila s strani Zavoda za zdravstveno varstvo Celje ustanovljena leta 2003 in do sedaj beleži že več 10 tisoč prispevkov (vprašanj) mladih, število katerih se skozi leta veča. Več kot polovica vprašanj se nanaša na ljubezen in spolnost, uporabniki pa kot eno izmed glavnih prednosti spletne svetovalnice navajajo intimno, individualno obravnavo (Podkrajšek in sod., 2002; Lekič, 2009). Razlike med spoloma so statistično značilne: na internetu in televiziji je informacije o spolnosti dobilo več moških kakor žensk, med tem, ko je več slednjih dobilo informacije o spolnosti pri zdravstvenih delavcih, starših in v revijah ali zgibankah. Tudi Pinter (2006) opozarja na zaskrbljujoče poznavanje kontracepcije in spolno prenosljivih okužb, kot možen razlog pa navaja odsotnost sistematičnega izobraževanja o spolni vzgoji v izobraževalnem sistemu. Raziskave kažejo na to, da dijaki, ki so poslušali vsebine s področja spolne vzgoje, prepoznajo več bolezni kot spolno prenosljive, kakor tisti, ki tovrstnih vsebin še niso poslušali. Na prepoznavanje omenjenih bolezni prav tako vpliva tip izobraževanja. Kot najbolj zanesljivo kontracepcijsko sredstvo dijaki ocenjujejo kondom, sledijo kontracepcijske tablete, diafragma in prekinjen spolni odnos, ki ga dijaki ocenjujejo kot najmanj zanesljivega.

Po raziskavi Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC), izvedeni v letu 2005, je v Sloveniji pri zadnjem spolnem odnosu kot kontracepcijsko sredstvo navedlo tablete 25% fantov in 19% punc starih 15 let, kondom pa 84% fantov in 70% punc (Candace, in drugi 2008).

Tradicionalne vrednote, kot sta ljubezen in zaupanje, so še vedno najpomembnejši faktorji pri odločitvi za spolni odnos. Sledi skupna odločitev, spoštovanje, nato pa še uporaba katerekoli kontracepcije in kondoma. V raziskavi Spolno vedenje slovenskih srednješolcev v letu 2004 (Pinter 2006), je 42% srednješolcev poročalo, da so se za prvi spolni odnos odločili iz

ljubezni in da bi slednja morala biti glavni motiv za spolne odnose (46% anketiranih).

Menimo, da obstaja pri nas še vedno stereotip o neodgovornosti, zlasti na področju spolnega vedenja. Novi komunikacijski mediji mladim omogočajo neizmeren vir informacij in izmenjavo mnenj. Družba pa po drugi strani, zlasti mediji, ponuja popolnoma drugačno sliko vrednot, kot so seksizem, agresija, nestrpnost..., istočasno pa znotraj zdravstva in šolstva nimamo sistemsko urejenega programa, ki bi bil sodoben, mladim atraktiven in zajel celotno populacijo mladih.

Osveščenost naših najstnikov je kljub pomanjkanju sistematične vzgoje za zdravo spolnost na visoki ravni; večina raziskav kaže, da jih tri četrtine uporablja kondom pri prvem spolnem odnosu, kasneje ta odstotek pade na račun uporabe kontracepcije, ki je tudi sicer najpogostejša zaščita med ženskami v reproduktivnem obdobju. Zgodnja spolna aktivnost je kombinacija več dejavnikov: vpliva medijev, družbe, sovrstnikov, pomanjkanja znanja, nerazumevanja, napačne interpretacije signalov nasprotnega spola, želja po odraslosti, vpliv alkohola... Res je tudi dejstvo, da na spolno zrelost vplivajo tako fizična, psihološka in socialna zrelost, ki so neenakomerne, predvsem čustvena zrelost zaostaja za telesnim dozorevanjem. Posledica je, da so mladi na področju spolnosti zmedeni in zato je nujno, da dobijo strokovne in korektne informacije.

Fantje imajo v povprečju spolne odnose prej; polovica moških v splošni populaciji je imela prvi odnos v starosti do 17 let in polovica žensk do starosti 18 let, medtem ko je polovica deklet rojenih po 1965 imela spolne odnose do starosti 17 let. Obdobje pubertete je za pridobivanje prvih informacij o spolnosti že daleč prepozno, zlasti, ker mladi v tem obdobju niso več dojemljivi za sporočila in nasvete s strani avtoritete, še posebej, če so omejevalni in moralizirajoči. Pravi čas je pričeti v šoli za bodoče starše, v

prvih letih, v vrtcu in nato v šoli... Strahovi mladih v zvezi s spolnostjo so različni in večplastni, odvisno od okolja in od prvih spolnih izkušenj ter njihovih okoliščin. Pri fantih so bolj tehnične narave, pri dekletih pa so v ospredju strahovi čustvene narave ter strah pred neželjeno nosečnostjo.

Vzgoja za zdravo spolnost naj vsebuje holistični pristop z vsemi elementi promocije za varno in osrečujočo spolnost; upoštevanje biopsihosocialnega zdravja, razvoj podpornega okolja – socialna vključenost, spoštovanje različnosti... Spolno vedenje mora sicer še vedno ostati intimna zadeva, odločitev vsakega posameznika, vendar je predpogoj dobro informiranje na osnovi znanstveno preverjenih in relevantnih strokovnih dejstvih. Šole so eden izmed pomembnih dejavnikov v izvajanju vzgoje in ozaveščanja o zdravem načinu življenja, tudi na področju spolne vzgoje. Šola je prostor, ki posredno in neposredno sooblikuje izkušnje, stališča, znanje, vrednote in ravnanje. Izobraževanje in različne preventivne dejavnosti lahko vplivajo na zmanjšanje tveganja na različnih področjih. Šole morajo otrokom in mladostnikom posredovati verodostojne informacije in znanja. Dajati jim morajo možnost, da na podlagi znanja in lastnih izkušenj razpravljajo o različnih tematikah, tudi vsebinah s področja spolnosti. Ključno je zagotavljanje vsebin vzgoje in izobraževanja za spoštljive odnose in komuniciranje ter zdravo spolnost v učne načrte za celotno populacijo otrok in mladostnikov. Na to, da so mladi premalo informirani o spolnosti kažejo tudi podatki prve nacionalne raziskave spolnega vedenja Slovencev iz leta 2000. Avtorji raziskave poročajo, da so moški in ženske z zgodnjimi spolnimi odnosi poročali o številnejših spolnih partnerjih, torej bolj tveganem spolnem vedenju tudi kasneje v življenju. Poleg tega so moški z zgodnjim prvim spolnim odnosom poročali o pogostejših spolno prenosljivih okužbah in so pri spolnem odnosu redkeje uporabili kondom. Ženske z zgodnjimi spolnimi odnosi pa so pogosteje poročale o najstniških nosečnostih. 16 odstotkov moških in kar polovica žensk, ki so imeli prvi spolni odnos pred 16. letom starosti, je menilo, da je bilo to prezgodaj. Da bi takrat, ko so imeli prvi spolni odnos, morali vedeti več, pa je izjavilo približno tri četrtine moških in

žensk. Med temi jih je večina dejala, da bi o spolnosti najraje izvedeli več od staršev. Spolna vzgoja v šoli pa je bila na drugem mestu med najbolj zaželenimi viri informacij o spolnosti za ženske in na tretjem za moške (Klavs I, 2006).

5 ZAKLJUČEK

Cilj našega raziskovalnega dela je bil pridobiti in analizirati podatke o podajanju vsebin s področja spolnosti v okviru obveznih izbirnih vsebin pouka vzgoje za zdravje v srednjih šolah, osvojenem znanju, predvsem pa o stališčih, mnenjih in odnosu mladih do teh vprašanj. Pričakujemo, da bodo podatki naše raziskave služili kot podlaga nadaljnjim raziskavam, pa tudi osnutkom in predlogom za načrtovanje in pripravo prenove učnega programa vzgoje za zdravje in spolne vzgoje v okviru le-te, ter kasnejšo evalvacijo. Vzgoja za zdravje ter še posebej spolna vzgoja v srednjih šolah nujno potrebuje prenovo in "vidnejše mesto" v vzgojno izobraževalnem sistemu za srednje šole v Republiki Sloveniji.

Govoriti o vlogi šole, ki tako korenito posega v življenje vsakega posameznika je zagotovo izjemnega pomena. Skozi šolska vrata v nekem obdobju vstopajo cele generacije otrok. Dnevno se v šoli srečujejo za vzgojo in izobraževanje tako pomembni partnerji kot so učenci, učitelji in starši. Vsi in vsak posameznik prinaša v to okolje nekaj svojega, enkratnega in, ko se to združi v razrednem in šolskem okolju se začneja specifično šolsko življenje, vpeto v okolje in širšo družbeno skupnost. Poznati otroke, njihova hotenja in potrebe v obdobju odraščanja je zelo pomembno tudi za tiste, ki vstopajo v šolsko življenje s posebnimi nalogami.

Na področju spolne vzgoje ima šola pomembno vlogo. Poizkusi v obliki inovacijskih projektov, ki jih vodi Zavod Republike Slovenije za šolstvo kažejo, da se pomena vzgoje za zdravje zavedajo ravnatelji šol, učitelji in strokovni delavci, ter tudi starši. Najpomembnejše pa je, da je med učenci in dijaki interes za te vsebine izjemen. Dokazi govorijo sami. Dejavnosti šolskega dela so prepletene z zdravstveno - vzgojno vsebino. Med to pa zagotovo spada tudi področje spolne vzgoje. Predvsem na šolah poteka več

usmerjenih aktivnosti v zvezi z aidsom. Novost na tem področju je tudi virtualni podatkovnik, ki so ga pod mentorstvom učiteljev pripravili učenci. Veliko zdravstveno-vzgojnih gradiv je nastalo skozi leta, tako za učitelje kot za učence. Med učitelji so dobro sprejeta tista, ki so tudi metodično didaktično urejena.

Glede na to, da je znanje vrednota, da je zdravje vir, ki daje človeku določene možnosti, da spolnost sestavljajo tudi naša načela, prepričanja in vrednote, naš odnos do sebe in drugih, naša telesna podoba in samospoštovanje, je morda le čas, ki ga živimo tisti, ki nam na pot postavlja toliko dilem pri uresničevanju dokazano pravilnega pomena vzgoje za zdravje mladih generacij. Vsem nam ostaja na poti v tretje tisočletje obveza, da najdemo pot do mladih in nam vsak izmed njih postane dragocen, vreden našega časa in posredovanja znanja, vrednot in pomoči za graditev njihovih lastnih stališč do spolnosti. Šola je zagotovo mesto, kjer se da s sistematično vzgojo za zdravje dosegati pri učencih in mladostnikih napredek v odgovornem ravnanju do lastnega zdravja in zdravja drugih, tudi v povezavi s spolnim zdravjem.

6 CITIRANA DELA

Arko U, Hrovatin M, Jazbec R. Zdravstvena vzgoja v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1991.

Bajt M, Gorenc M. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju: HBSC Slovenija. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2007.

Belovič B. Znanje o spolnosti in aidsu ter spolno vedenje mladih, pogoj za preprečevanje okužbe z virusom HIV. Specialistična naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Medicinska fakulteta, Inštitut za socialno medicino in higieno, 1997.

Bojc K. Spolno nasilje v srednjih šolah. Diplomsko delo univerzitetnega študija. Faskulteta za orhganizacijske vede, Univerza v Mariboru, Kranj, 2007.

Douglas K. sexuality Education: A More Realistic View of its Effects. Journal of School health, 2009; 55: 421-4.

Eun Young S, Pruitt BE, McNamara J, Colwell B. A Meta-Analysis Examining Effects of School Sexuality Education Program on Adolescents' Sexual Knowledge, 1960-1997. Yournal of School Health, 2009; 70: 413-6.

Hafner A, Lesjak K. Spolnost in mladostniki – pregled pristopov v različnih evropskih državah. Gorenjski bilten javnega zdravja 2007; 1 (4): 20-1.

Hoyer S in Stjepanovič A. Spolna vzgoja mladostnikov. Obzor Tdr VN, 1997; 31: 147-53.

Jacobs CD, Wolf EM. School Sexuality Education and Adolescent Risk-Taking Behavior Jacobs. Yournal of School Health, 2009; 65: 91-95.

Jerček H in sod. HBSC Slovenija 2006. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2007: 173 – 82.

Kirby D, Laris B, Rollery L. sex and HIV Education Programs: Their Impact on Sexual Behaviors of Young People Throughout the World. Journal of Adolescent Health, 2007; 40 (3): 206-217.

Klavns I, Rodrigues LC, Weiss HA, Hayes R. Factors associated with early sexual debut in Slovenia: results of a general population survey. *Sex Transm Infect* 2006; 82: 478-83.

Klavns I, Rodrigues LC, Wellings K, Weiss HA, Hayes R. Increased condom use at sexual debut in the general population of Slovenia and association with subsequent condom use. *AIDS* 2005; 19: 1215-23.

Klavns I, Rodrigues LC, Wellings K, Weiss HA, Hayes R. Sexual behaviour and HIV/sexually transmitted infection risk behaviours in the general population of Slovenia, a low prevalence country in central Europe. *Sex Transm Infect* 2009; 85: 132-8.

Kontič T. Spolno vedenje velenjskih srednješolcev. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede, Univerza v Mariboru. Maribor, 2009.

Koren N. Uporaba kontracepcije v populaciji oseb starih 30-45 let z izbranim zdravnikom v ZD Celje (specialistična naloga). Medicinska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2004

Lekič, Ksenija. Mladinski program To sem jaz - mrežni poskus porazdeljene odgovornosti = Youth programme "This is me" - a net experiment of divided responsibility. *Bilt.-ekon. organ. inform. zdrav.*, 2009, letn. 25, št. 4, str. 131-133.

Lobe B, Muha S. Internet v vsakdanjem življenju slovenskih otrok in mladostnikov. Ljubljana: Center za metodologijo in informatiko, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, 2011.

Luznar N, Šmit M. Sistem zdravstvene vzgoje v Zdravstvenem domu Ljubljana-Vič-Rudnik: Programirana zdravstvena vzgoja v šolah in vrtcih. Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi. IS, 2004: 1-4.

Pinter B in sod. Spolno vedenje slovenskih srednješolcev v letu 2004. *Zdrav Vest*, 2006; 75: 615-9.

Podkrajšek, Damjana, Konec Juričič, Nuša, Eržen, Ivan, Lekič, Ksenija. Mladostniki jo potrebujejo: spletna stran www.tosemjaz.net. *Isis (Ljubl.)*, 2002, letn. 11, št. 7, str. 62-65.

Shapiro S, Flaherty - Zonis C. Uvod v spolno vzgojo. Ljubljana, Sklad za odprto družbo, 1994.

Verban Z, Belovič B, Benkovič A. Kviz o aidsu – zanimiva oblika zdravstvene vzgoje. *Obzor Zdr N* 1999; 33: 175-8.

Vehovar V, Činkole, Petrovčič A, Mašič S. Spletne skupnosti 2010. Ljubljana: Center za metodologijo in informatiko, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, 2010

Zdešar P. „Statistični urad Republike Slovenije.“ Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije v gospodinjstvih in posameznikih, Slovenija, 2012-končno poročilo. 5. oktober 2012.

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5037

7 PRILOGA 1: POVZETKI IZ TUJE LITERATURE

Fineran S, Gruber JE. Youth at work: adolescent employment and sexual harassment. Child Abuse Negl. 2009 Aug;33(8):550-9.

Fineran in Gruber (2009) poročata o značilno večjem odstotku spolno zlorabljenih oz. nadlegovanih deklet, kot so poročali v ostalih študijah o zaposlenih ženskah. Ženske, ki so bile spolno nadlegovane, so manj zadovoljne s svojo službo in nadrejenimi. Prav tako imajo v večji meri težave z izobraževanjem, kakor njihove nezlorabljene kolegice.

V zaključku navajata, da ima spolno nasilje značilen vpliv na izobraževanje in delo spolno nadlegovanega. Ne samo, da se poslabša odnos do dela, pač pa vpliva tudi na navezanost na šolo in izobraževanje. Učitelji in ostali bi se morali zavedati negativnega vpliva spolnega nadlegovanja na delo in pozorno raziskati ta problem med tistimi, ki so zaposleni zunaj šole.

Najstniški študentje, ki so bili spolno nadlegovani, lahko zaradi slednjega zapostavijo kariero. Poleg tega je lahko ogrožena njihova fizična varnost, zato je potrebno mlade usposobiti, kako ravnati v primeru spolnega ali katerega drugega nasilja na delovnem mestu.

Ohnishi M, Nakao R, Shibayama S, Matsuyama Y, Oishi K, Miyahara H. Knowledge, experience, and potential risks of dating violence among Japanese university students: a cross-sectional study. BMC Public Health. 2011 May; 19;11:339.

Ohnishi s sod. (2011) v prispevku poroča o študiji, v kateri je sodelovalo 274 študentov. Približno polovica jih je že imela vsaj eno izkušnjo s spolnim nasiljem. Anketirani verbalnega nasilja in nezaščitenih odnosov niso prepoznavali kot spolno nasilje. Udeležitev na seminarju o spolnem nasilju ni prispevala k iskanju pomoči.

Avtorji zaključujejo, da bi moral biti izobraževalni program povezan s spolnim nadlegovanjem in nasiljem ter ustreznim iskanjem pomoči uveden v zgodnji fazi adolescence, da bi lahko preprečili nasilje med njimi.

Gadin KG. Sexual harassment of girls in elementary school: a concealed phenomenon within a heterosexual romantic discourse. J Interpers Violence. 2012 Jun;27(9):1762-79.

Gadin (2012) v prispevku opisuje študijo, katere cilj je bil izboljšati razumevanje izkušenj mladih deklet, ki so doživele spolno nasilje v osnovni

šoli. Šest intervjujev ciljne skupne je bilo opravljenih v 1 do 6 razredih v neki osnovni šoli na severnem delu Švedske. Vsebinske analize so pokazale, da so mlada dekleta doživela verbalno in neverbalno spolno nasilje v šoli.

Zaključuje, da bi šole morale priznati in prepoznati vedenja povezana s spolnim nadlegovanjem kot potencialni problem tudi pri mladih ter razviti metode za pristop k tem skupinam.

Espelage DL, Basile KC, Hamburger ME. Bullying perpetration and subsequent sexual violence perpetration among middle school students. J Adolesc Health. 2012 Jan;50(1):60-5.

Espelage s sod. (2012) opisuje rezultate študije v kateri so raziskovali povezavo med ustrahovanjem in spolnim nasiljem na vzorcu 1391 študentov srednjih šol v srednjezhodnih državah.

Rezultati raziskave so pokazali, da je na presečni točki 12% moških in 12% žensk že koga ustrahovalo. 15% fantov (22% punc) je poročalo, da so že širili »spolne« komentarje o drugih študentih, 5% fantov (7% punc) je širilo govornice v zvezi s spolnostjo, 4% fantov in 2% punc je že potegnilo koga za oblačila. Skozi čas so značilna tudi ustrahovanja in draženja povezana s homofobijo.

Smothers MK, Smothers DB. A sexual assault primary prevention model with diverse urban youth. J Child Sex Abus. 2011 Nov;20(6):708-27.

Smothers MK in Smothers DB v prispevku opisujeta program, ki se je izkazal za učinkovitega pri povečevanju znanja udeležencev o spolnih zlorabah, osveščenosti in iskanju pomoči ter pri opredelitvi zdravih in nezdravih odnosov.

Neprofitna organizacija s področja mentalnega zdravja je razvila socioekološki model preventive za spolne zlorabe, ki je bil vpeljan v javne šole. Cilj programa je bil promocija in ustvarjanje družbenih sprememb na področju zmanjšanja tolerance do spolnega nasilja in spolnih zlorab. Udeleženci so bili učenci 5-12 razreda šole iz Midwest City.

Chiodo D, Wolfe DA, Crooks C, Hughes R, Jaffe P. Impact of sexual harassment victimization by peers on subsequent adolescent victimization and adjustment: a longitudinal study. J Adolesc Health. 2009 Sep;45(3):246-52.

Chiodo s sod. (2009) v prispevku opisuje raziskovanje razlik med spoloma pri razširjenosti izkušenj s spolnim nadlegovanjem v devetem razredu in, kako ta prispeva k viktimizaciji odnosov in psihološkega stanja dve in pol leti kasneje.

Poročajo, da so v devetem razredu spolno nasilje doživeli tako fantje (42.4%), kakor tudi dekleta (44.1%).

Dekleta so v večji meri poročala o šalah povezanih s spolnostjo, komentarji in neželenimi dotiki, kakor fantje, ki so v večji meri poročali o homoseksualnih žalitvah ali prejemanju neželenih spolnih vsebin.

Zlorabe med dekleti so pogosto povezane z večjim tveganjem za samopoškodovanje, samomorilske misli, hujšanje, zgodnjimi zmenki, uporabo substanc in občutkom nevarnosti v šoli. Podoben vzorec je bil opažen med fanti z izjemo hujšanja in samopoškodovalnega vedenja.

Avtorji zaključujejo, da je spolno nadlegovanje na začetku srednje šole močan napovednik prihodnjih šikaniranj s strani kolegov ali potencialnih partnerjev tako za dekleta, kakor tudi za fante. Zato zahteva več preventive in preprečevanja.

Mitchell KJ, Wolak J, Finkelhor D. Trends in youth reports of sexual solicitations, harassment and unwanted exposure to pornography on the Internet. J Adolesc Health. 2007 Feb;40(2):116-26

Mitchell s sod. (2007) v prispevku opisuje študijo, ki je bila zasnovana za prepoznavo trendov v prijavljanju neželenih nagovarjanjih, nadlegovanjih in neželjenih izpostavljenostih pornografije preko interneta med 2000 in 2005. V različnih demografskih skupinah mladih.

Uporabili so cross-sectional telefonsko anketo 1500 uporabnikov interneta starih med 10 in 17 let.

Rezultati študije so pokazali, da se trend poročanja o raziskovalnih vsebinah razlikuje glede na starost, spol, raso in dohodek, sicer pa je upad poročanja značilen za fante in dekleta vseh starosti, vendar ne med mlajšimi in tistimi, ki živijo v gospodinjstvih z manjšim dohodkom. Povečanje poročanja med nekaterimi podkategorijami je mogoče pojasniti s povečanjem obsega uporabe interneta v zadnjih petih letih (mlajši ga začnejo uporabljati prej, revnejši kasneje nabavijo internetni priključek). Povečanje izpostavljenosti neželene pornografije je bila še posebej očitna med 1 do 12 letniki, 16 do 17 letniki, fanti in belci ter ne-hispanic mladino.

Avtorji zaključujejo, da bi bilo potrebno razviti preventivne ukrepe za zaščito tistih, ki so najbolj ogroženi. Povečanje neželene pornografije lahko izraža

tehnološke spremembe, kot so digitalna fotografija, hitrejša internetna povezava in zmogljivejši računalniki, kakor tudi agresivnejše marketinške oglaševalske tehnike.

Strasburger VC. Adolescents, sex, and the media. *Adolesc Med State Art Rev.* 2012 Apr;23(1):15-33.

Strasburger v prispevku navaja ugotovitve, da so v odsotnosti učinkovite spolne vzgoje v ZDA, mediji prevzeli glavno vlogo v izobraževanju o spolnosti za najstnike in adolescente. Veliko raziskav, ki so bile opravljene do sedaj, potrjuje sposobnost medijev, da vplivajo na mladostnikov odnos in prepričanje do spolnosti.

Avtor navaja močno povezavo med izpostavljenostjo medijskim vsebinam s področja spolnosti in prvim (zgodnejšim) spolnim odnosom.

HIV, other STD, and pregnancy prevention education in public secondary schools -- 45 states, 2008-2010. *Centers for Disease Control and Prevention (CDC). MMWR Morb Mortal Wkly Rep.* 2012 Apr 6;61(13):222-8.

Poročilo povzema rezultate analize, ki nakazujejo na to, da je v letu 2010 v primerjavi z 2008 odstotek srednjih šol, ki učijo 11 tem povezanih s HIV, ostalimi spolno prenosljivimi boleznimi in kontracepcijo v 6., 7. ali 8. razredu v 11-ih državah manjši, in v nobeni večji. Odstotek srednjih šol, ki učijo 9 tem v devetem, desetem, enajstem ali dvanajstem razredu je značilno nižji v eni državi in značilno višji v dveh državah. Odstotek šol, ki učijo tri s kondomom povezane teme v 9, 10, 11 ali 12 razredu je značilno nižji v osmih državah in značilno nižji v treh državah. Srednje šole lahko v okviru poučevanja tem o HIV ali ostalih spolno prenosljivih boleznih pomagajo zniževati stopnjo tveganega vedenja med mladostniki.

V ZDA je imelo spolni odnos 46% učencev, ki so potencialno okuženi s HIV ali ostalimi spolno prenosljivimi boleznimi, bodisi so noseči. Zato v okviru Nacionalna HIV/AIDS strategija ZDA priporoča izobraževanje mladih o HIV-u še preden pride do vedenja, ki bi lahko bilo nevarno za okužbo s HIV. Prav tako Community Preventive Services Task Force (CPSTF) priporoča ukrepe za zmanjšanje tveganj z okužbo HIV ali ostalimi spolno prenosljivimi boleznimi oz. nosečnostjo med dijaki srednjih šol.

Samkange-Zeeb FN, Spallek L, Zeeb H. Awareness and knowledge of sexually transmitted diseases (STDs) among school-going adolescents in Europe: a systematic review of published literature. BMC Public Health. 2011 Sep 25;11:727

Samkange-Zeeb s sod. (2011) v prispevku predstavlja sistematični pregled literature objavljene na PubMed database z namenom ugotoviti zavedanje in znanja šolske mladine v EU o spolno prenosljivih boleznih ter dojetanja lastnega tveganja za okužbo s spolno prenosljivimi boleznimi. Rezultati pregleda literature bi lahko služili za načrtovanje vsebin s področja spolno prenosljivih boleznimi, ki bi jih bilo potrebno vključiti v razgovore z učenci.

Spolno prenosljive bolezni so glavni problem predvsem mladih ljudi, ne samo v državah v razvoju, pač pa tudi v razvitih državah.

Avtorji zaključujejo, da na splošno, študije poročajo o nizki stopnji ozaveščenosti in znanja o spolno prenosljivih boleznih. Poleg tega, kot poročajo izsledki nekaterih raziskav o uporabi kondoma, se znanje vedno ne izraža v spremembi vedenja. Spolna vzgoja pri adolescentih je zelo pomembna za preprečevanje spolno prenosljivih boleznih in šola igra v tem kontekstu pomembno vlogo.

Poleg virusu HIV je potrebno pozornost nameniti tudi boleznim, kot so klamidija, gonoreja in sifilis.

Goldman JD. An exploration in health education of an integrated theoretical basis for sexuality education pedagogies for young people. Health Educ Res. 2011 Jun;26(3):526-41.

Avtor v prispevku navaja, da kaže na to, da ima le malo učiteljev teoretično osnovo in sposobnosti za poučevanje o spolni vzgoji. Učitelji zdravstvene vzgoje so lahko večkrat v dilemi, kateri teoretski principi bi morali biti vključeni v spolno vzgojo, kar negativno vpliva na samo spolno vzgojo. Članek odkriva in analizira predlagane vsebine spolne vzgoje, ki so vključene v teoretski okvir Andersonove in Krathwohl in Gardner's medosebne inteligenčne teorije.

Kot odgovor na zgodnejše dozorevanje deklet in fantov in potrebe po boljši in zgodnejši vpeljavi spolne vzgoje, so pedagogi, glede na njihove kognitivne sposobnosti, oblikovali tri starostne skupine: elementary/primary school (7-9 let), middle school (10-12 let) in high school (13-15 let).

Vključitev zgoraj omenjenih dveh teorij ima vpliv na izvajalce zdravstvene vzgoje in je lahko v pomoč pedagogom spolne vzgoje pri poučevanju na bolj teoretičen in strukturiran pristop. Zagotavljanje teoretičnega izhodišča in

napotki za doseganje učenčevih učnih ciljev lahko izboljšajo kakovost podajanja znanj o spolni vzgoji.

Ekstrand M, Engblom C, Larsson M, Tydén T. Sex education in Swedish schools as described by young women. Eur J Contracept Reprod Health Care. 2011 Jun;16(3):210-24.

Ekstrand M s sod. (2011) v prispevku navaja, da je večina anketiranih (97%, n=218) imelo spolno vzgojo različnih vsebin in kvalitet. 60% anketiranih meni, da so vsebine s področja anatomije dovolj dobro obravnavane, med tem, ko menijo, da vsebine s področja spolnega nasilja, spolnega nadlegovanja, pornografije, splava, kontracepcije, plodnosti in nosečnosti niso dovolj dobro »pokrite«. 30% jih ni prejelo nobene informacije o klamidiji in skoraj polovica jih je poročala, da niso obravnavali vsebin o humanem papiloma virusu.

Najmlajši anketiranci (13-19 let) so več govorili o kontracepciji, homoseksualnosti, biseksualnosti in transseksualnosti. Okoli polovica jih pridobljeno znanje ocenjuje za dobro, več kot tretjina pa kot slabo ali zelo slabo. Predlagane izboljšave so vključevale več informacij, več razprav, več poudarka na spolni raznovrstnosti in bolj izobražene učitelje.

7 PRILOGA 2: PREGLEDNICE

preglednica 1: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj sodi k pouku spolne vzgoje? (absolutno število in delež odgovorov »da«)

N=54 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
		1.letnik	3.letnik	
A1	30 (55,6%)	13 (43,3%)	17 (70,8%)	4,084; p=0,043*
A2	51 (94,4%)	28 (93,3%)	23 (95,8%)	0,159; p=0,690
A3	51 (94,4%)	29 (96,7%)	22 (91,7%)	0,635; p=0,425
A4	19 (35,2%)	8 (26,7%)	11 (45,8%)	2,148; p=0,143
A5	50 (92,6%)	28 (93,3%)	22 (91,7%)	0,054; p=0,816
A6	37 (68,5%)	19 (63,3%)	18 (75,0%)	0,841; p=0,359
A7	13 (24,1%)	7 (23,3%)	6 (25,0%)	0,020; p=0,887
A8	5 (9,3%)	2 (6,7%)	3 (12,5%)	0,540; p=0,462
A9	46 (85,2%)	26 (86,7%)	20 (83,3%)	0,117; p=0,732
A10	1 (1,9%)	0 (0%)	1 (3,3%)	0,815; p=0,367

Preglednica 2: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kaj sodi k pouku spolne vzgoje? (absolutno število in % odgovorov »da«)

N=42 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
		1.letnik	3.letnik	
A1	25 (59,5%)	16 (57,1%)	9 (64,3%)	0,198; p=0,657
A2	37 (88,1%)	26 (92,9%)	11 (78,6%)	1,816; p=0,178
A3	36 (85,7%)	24 (85,7%)	12 (85,7%)	0,000; p=1,000
A4	17 (40,5%)	11 (39,3%)	6 (42,9%)	0,049; p=0,824
A5	39 (92,9%)	28 (100%)	11 (78,6%)	6,426; p=0,011*
A6	21 (50%)	11 (39,3%)	10 (71,4%)	3,857; p=0,050**
A7	12 (28,6%)	5 (17,9%)	7 (50%)	4,725; p=0,030***
A8	6 (14,3%)	2 (7,1%)	4 (28,6%)	3,500; p=0,061
A9	26 (61,9%)	18 (64,3%)	8 (57,1%)	0,202; p=0,653
A10	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	/

Preglednica 3: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Ali si v šoli poslušal-a vsebine s področja spolne vzgoje? (absolutno število in delež posameznega odgovora)

N=54 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik	
		1.letnik	3.letnik
B1	53 (98,1%)	29 (96,7%)	24 (100%)
B2	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
B3	1 (1,9%)	1 (3,3%)	0 (0%)

$\chi^2 = 0,815; p=0,367$

Preglednica 4: Odgovori fantov na vprašanje Ali si v šoli poslušal-a vsebine s področja spolne vzgoje? (absolutno število in delež posameznega odgovora)

N=42 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik	
		1.letnik	3.letnik
B1	39 (92,9%)	26 (92,2%)	13 (92,9%)
B2	2 (4,8%)	1 (3,6%)	1 (7,1%)
B3	1 (2,4%)	1 (3,6%)	0 (0%)

$$\chi^2=0,750; p=0,687$$

Preglednica 5: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kje si izven šole dobil-a informacije o spolnosti? (absolutno število in delež odgovorov »da«)

N=54 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
		1.letnik	3.letnik	
C1	37 (68,5%)	21 (70%)	16 (66,7%)	0,069; p=0,793
C2	26 (48,1%)	16 (53,3%)	10 (41,7%)	0,727; p=0,394
C3	24 (44,4%)	14 (46,7%)	10 (41,7%)	0,135; p=0,713
C4	2 (3,7%)	1 (3,3%)	1 (4,2%)	0,026; p=0,872
C5	11 (20,4%)	4 (13,3%)	7 (29,2%)	2,061; p=0,151
C6	35 (64,8%)	13 (43,3%)	22 (91,7%)	13,658; p=0,000*
C7	40 (74,1%)	19 (63,3%)	21 (87,5%)	4,055; p=0,044*
C8	31 (57,4%)	15 (50,0%)	16 (66,7%)	1,515; p=0,218
C9	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	/

Preglednica 6: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kje si izven šole dobil-a informacije o spolnosti? (absolutno število in % odgovorov »da«)

N=42 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
		1.letnik	3.letnik	
C1	21 (50%)	12 (42,9%)	9 (64,3%)	1,714; p=0,190
C2	22 (52,4%)	14 (50%)	8 (57,1%)	0,191; p=0,662
C3	12 (28,6%)	7 (25,0%)	5 (35,7%)	0,525; p=0,496
C4	3 (7,1%)	2 (7,1%)	1 (7,1%)	0,000; p=1,000
C5	5 (11,9%)	3 (10,7%)	2 (14,3%)	0,114; p=0,736
C6	18 (42,9%)	12 (42,9%)	6 (42,9%)	0,000; p=1,000
C7	18 (42,9%)	10 (35,7%)	8 (57,1%)	1,750; p=0,186
C8	23 (54,8%)	18 (64,3%)	5 (35,7%)	3,076; p=0,079
C9	1 (2,4%)	0 (0%)	1 (7,1%)	2,049; p=0,152

Preglednica 7: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj meniš o uvedbi spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta? (absolutno število in delež posameznega odgovora)

N=54	Skupaj	Glede na letnik	
Odgovori		1.letnik	3.letnik
D1	23 (42,6%)	16 (53,3%)	7 (29,2%)
D2	16 (29,6%)	6 (20%)	10 (41,7%)
D3	15 (27,8%)	10 (41,7%)	7 (29,2%)

$$\chi^2 = 3,971; p = 0,137$$

Preglednica 8: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kaj meniš o uvedbi spolne vzgoje v šoli kot posebnega predmeta? (absolutno število in delež posameznega odgovora)

N=42	Skupaj	Glede na letnik	
Odgovori		1.letnik	3.letnik
D1	21 (50%)	17 (60,7%)	4 (28,6%)
D2	15 (35,7%)	8 (28,6%)	7 (50%)
D3	6 (14,3%)	3 (10,7%)	3 (21,4%)

$$\chi^2 = 3,879$$

Preglednica 9: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Ali se o spolnosti pogovarjaš z vrstniki? (absolutno število in delež posameznega odgovora)

N=53*	Skupaj	Glede na letnik	
Odgovori		1.letnik	3.letnik
E1	3 (5,7%)	3 (10,3%)	0 (0%)
E2	7 (13,2%)	6 (20,7%)	1 (4,2%)
E3	43 (81,1%)	20 (69,0%)	23 (95,8%)

$$\chi^2 = 6,366; p = 0,041 \quad * \text{Ena oseba na vprašanje ni odgovorila}$$

Preglednica 10: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Ali se o spolnosti pogovarjaš z vrstniki? (absolutno število in delež posameznega odgovora)

N=42	Skupaj	Glede na letnik	
Odgovori		1.letnik	3.letnik
E1	11 (26,2%)	8 (28,6%)	3 (21,4%)
E2	5 (11,9%)	4 (14,3%)	1 (7,1%)
E3	26 (61,9%)	16 (57,1%)	10 (71,4%)

$$\chi^2 = 0,890; p = 0,641$$

Preglednica 11: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj meniš o kondomu? (absolutno število in delež odgovorov »da«)

N=54	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
Odgovori		1.letnik	3.letnik	
F1	37 (68,5%)	18 (60,0%)	19 (72,2%)	2,271; p=0,132
F2	43 (79,6%)	24 (80,0%)	19 (72,2%)	0,006; p=0,940
F3	3 (5,6%)	0 (0%)	3 (10%)	2,541; p=0,111
F4	2 (3,7%)	1 (3,3%)	1 (4,2%)	0,026; p=0,872

Preglednica 12: Odgovori anketiranih fantov nas vprašanje Kaj meniš o kondomu? (absolutno število in % odgovorov »da«)

N=42	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
Odgovori		1.letnik	3.letnik	
F1	31 (73,8%)	19 (67,9%)	12 (85,7%)	1,540; p=0,215
F2	38 (90,5%)	26 (92,2%)	12 (85,7%)	0,553; p=0,457
F3	1 (2,4%)	1 (3,6%)	0 (0%)	0,512; p=0,474
F4	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	/

Preglednica 13: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kdo je odgovoren za kontracepcijo? (absolutno število in delež posameznega odgovora)

N=54	Skupaj	Glede na letnik	
Odgovori		1.letnik	3.letnik
G1	1 (1,9%)	0 (0%)	1 (4,2%)
G2	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
G3	53 (98,1%)	30 (100%)	23 (95,8%)

$\chi^2 = 1,274$; p=0,259

Preglednica 14: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kdo je odgovoren za kontracepcijo? (absolutno število in delež posameznega odgovora)

N=42	Skupaj	Glede na letnik	
Odgovori		1.letnik	3.letnik
G1	6 (14,3%)	5 (17,9%)	1 (7,1%)
G2	1 (2,4%)	0 (0%)	1 (7,1%)
G3	35 (83,3%)	23 (82,1%)	12 (85,7%)

$\chi^2 = 2,765$; p=0,251

Preglednica 15: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj je zate pomembno pri odločitvi za spolni odnos? (absolutno število in delež odgovorov »da«)

N=54 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
		1.letnik	3.letnik	
H1	50 (92,6%)	27 (90,0%)	23 (95,8%)	0,662; p=0,416
H2	52 (96,3%)	29 (96,7%)	23 (95,8%)	0,026; p=0,872
H3	37 (68,5%)	18 (60,0%)	19 (79,2%)	2,271; p=0,132
H4	47 (87,0%)	24 (80,0%)	23 (95,8%)	2,963; p=0,085
H5	34 (63,0%)	21 (70,0%)	13 (54,2%)	1,433; p=0,231
H6	30 (55,6%)	17 (56,7%)	13 (54,2%)	0,034; p=0,854
H7	1 (1,9%)	0 (0%)	1 (3,3%)	0,815; p=0,367
H8	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	/

Preglednica 16: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kaj je zate pomembno pri odločitvi za spolni odnos? (absolutno število in delež odgovorov »da«)

N=42 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
		1.letnik	3.letnik	
H1	34 (81%)	23 (82,1%)	11 (78,6%)	0,077; p=0,781
H2	34 (81%)	22 (78,6%)	12 (85,7%)	0,309; p=0,578
H3	23 (54,8%)	13 (46,4%)	10 (71,4%)	2,355; p=0,125
H4	35 (83,3%)	23 (82,1%)	12 (85,7%)	0,086; p=0,770
H5	24 (57,1%)	15 (53,6%)	9 (64,3%)	0,438; p=0,508
H6	11 (26,2%)	9 (32,1%)	2 (14,3%)	1,540; p=0,215
H7	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	/
H8	1 (2,4%)	0 (0%)	1 (7,1%)	2,049; p=0,152

Preglednica 17: Odgovori anketiranih deklet na vprašanje Kaj je spolno prenosljiva bolezen? (absolutno število in delež odgovorov »da«)

N=54 Odgovori	Skupaj	Glede na letnik		χ^2
		1.letnik	3.letnik	
I1	29 (53,7%)	10 (33,3%)	19 (79,2%)	11,266; p=0,001*
I2	42 (77,8%)	20 (66,7%)	22 (91,7%)	4,821; p=0,028**
I3	4 (7,4%)	3 (10%)	1 (4,2%)	0,662; p=0,416
I4	22 (40,7%)	11 (36,7%)	11 (45,8%)	0,464; p=0,496
I5	54 (100%)	30 (100%)	24 (100%)	/

Preglednica 18: Odgovori anketiranih fantov na vprašanje Kaj je spolno prenosljiva bolezen? (absolutno število in delež odgovorov »da«)

N=41 ***	Skupaj		Glede na letnik		χ^2
			1.letnik	3.letnik	
Odgovori					
I1	20 (48,8%)	3	9 (33,3%)	11 (78,6%)	7,552; p=0,006*
I2	28 (68,3%)	2	16 (59,3%)	12 (85,7%)	2,980; p=0,084
I3	2 (4,9%)	5	2 (7,4%)	0 (0%)	1,090; p=0,296
I4	15 (36,6%)	4	7 (25,9%)	8 (57,1%)	3,873; p=0,049**
I5	41 (100%)	1	27 (100%)	14 (100%)	/

***Ena oseba na to vprašanje ni odgovorila.

Preglednica 19: Absolutno število, delež in rang odgovorov anketiranih deklet na vprašanje Kaj je zate spolno nasilje (združeno »zelo sem prepričan-a« in »prepričan-a sem«) za posamezne trditve.

N=54*	Skupaj		Glede na letnik (abs. št., %)	
	abs. št., %	Rang	1.letnik	3.letnik
J1*	22 (41,5%)	6	9 (31,0%)	13 (54,1%)
J2*	8 (15,1%)	9	4 (13,7%)	4 (16,7%)
J3**	17 (32,7%)	7	8 (28,5%)	9 (27,5%)
J4*	5 (9,4%)	10	3 (10,3%)	2 (8,3%)
J5*	14 (26,4%)	8	9 (31,0%)	5 (20,8%)
J6	53 (98,2%)	1	29 (96,7%)	24 (100%)
J7*	31 (58,5%)	4	19 (63,3%)	12 (52,2%)
J8	37 (68,6%)	3	21 (70%)	16 (66,7%)
J9	40 (74,1%)	2	22 (73,3%)	18 (75%)
J10**	22 (43,3%)	5	11 (37,9%)	11 (47,8%)
J11	0 (0%)	11	0 (0%)	0 (0%)

*N=54, razen pri postavkah označenih z *, kjer je N=53 in **, kjer je N=52.

Preglednica 21: Dojemanja spolnega nasilja glede na spol in letnik

	Spol		Skupaj	Cr's V	Sig.	Letnik		Skupaj	Cr's V	Sig.
	M	Ž				1.	3.			
Otipavanje, ščipanje	41	53	94	,147	,732	57	37	94	,180	,551
Zelo sem prepričan-a	6	7	13			6	7	13		
Prepričan-a sem	13	15	28			15	13	28		
Ne vem	10	15	25			17	8	25		
Nisem prepričan-a	7	13	20			14	6	20		
Nikakor nisem prepričan-a	5	3	8			5	3	8		

Pohotni pogledi	42	53	95	,267	,148	57	38	95	,175	,572
Zelo sem prepričan-a	0	2	2			1	1	2		
Prepričan-a sem	6	6	12			8	4	12		
Ne vem	11	12	23			13	10	23		
Nisem prepričan-a	11	24	35			24	11	35		
Nikakor nisem prepričan-a	14	9	23			11	12	23		
Kazanje slik ali predmetov s spolno vsebino	42	52	94	,157	,677	56	38	94	,071	,977
Zelo sem prepričan-a	4	5	9			5	4	9		
Prepričan-a sem	9	12	21			12	9	21		
Ne vem	10	18	28			16	12	28		
Nisem prepričan-a	11	8	19			12	7	19		
Nikakor nisem prepričan-a	8	9	17			11	6	17		
Žvižganje za tabo	42	53	95	,209	,244	57	38	95	,056	,960
Zelo sem prepričan-a	0	0	0			0	0	0		
Prepričan-a sem	3	5	8			5	3	8		
Ne vem	4	8	12			8	4	12		
Nisem prepričan-a	23	18	41			24	17	41		
Nikakor nisem prepričan-a	12	22	34			20	14	34		
Nespodobne opazke	42	53	95	,248	,210	57	38	95	,193	,473
Zelo sem prepričan-a	0	2	2			2	0	2		
Prepričan-a sem	18	12	30			20	10	30		
Ne vem	11	17	28			14	14	28		
Nisem prepričan-a	11	17	28			16	12	28		
Nikakor nisem prepričan-a	2	5	7			5	2	7		
Poskus ali izvršitev posilstva	42	54	96	,226	,179	58	38	96	,224	,187
Zelo sem prepričan-a	37	52	89			55	34	89		
Prepričan-a sem	4	1	5			1	4	5		
Ne vem	0	0	0			0	0	0		
Nisem prepričan-a	1	0	1			1	0	1		
Nikakor nisem prepričan-a	0	1	1			1	0	1		
Spolno obarvano obrekovanje	42	53	95	,260	,171	58	37	95	,103	,909
Zelo sem prepričan-a	2	10	12			7	5	12		
Prepričan-a sem	18	21	39			26	13	39		
Ne vem	13	11	24			14	10	24		
Nisem prepričan-a	8	7	15			8	7	15		
Nikakor nisem prepričan-a	1	4	5			3	2	5		
Neželeno namigovanje, nagovarjanje na spolnost	42	54	96	,321	,042	58	38	96	,110	,884
Zelo sem prepričan-a	7	7	14			9	5	14		
Prepričan-a sem	14	30	44			27	17	44		
Ne vem	7	8	15			10	5	15		
Nisem prepričan-a	13	5	18			9	9	18		
Nikakor nisem prepričan-a	1	4	5			3	2	5		

Nepotrebno dotikanje	42	54	96	,241	,232	58	38	96	,133	,789
Zelo sem prepričan-a	5	13	18			12	6	18		
Prepričan-a sem	22	27	49			30	19	49		
Ne vem	10	6	16			10	6	16		
Nisem prepričan-a	3	7	10			5	5	10		
Nikakor nisem prepričan-a	2	1	3			1	2	3		
Spolno obarvane pripombe o delih telesa	42	52	94	,204	,419	57	37	94	,225	,315
Zelo sem prepričan-a	2	5	7			4	3	7		
Prepričan-a sem	11	17	28			16	12	28		
Ne vem	18	19	37			27	10	37		
Nisem prepričan-a	7	10	17			8	9	17		
Nikakor nisem prepričan-a	4	1	5			2	3	5		